

Megjelenik

minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden külde-
ménynek czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félésre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIDÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Házasságügyi harc. II. Bierbrunner Gusztáv. — Az iskolatgy Ausztriában. Várnai. — Az áll. ig. tanács r. üléséből. r. t. Egyházi lapszemle. — Tárca: A vallás az emberi ség ős korában. (Folytatás.) Ladányi Gedeon. — Különfélék. — Körözvénnyek. — Hirdetés.

HÁZASSÁGÜGYI HARCZ.

II.

Ó-Kér, 1881 márcz. hó.

Mint előző cikkünkben említettük, a fakultatív polgári házasság 1580 évi ápril 1-én Hollandia és nyugat Frieslandban hozatott be legelőször. Itt azért oly korán, mert mihelyt Németalföldön a prot. egyház szilárd állást nyert, azonnal megkezdődött a katolikusok üldözése. A katolikusok és dissidensek kényszerítették kereszteléseiket és esketéseiket református papok által végeztetni. Világos, hogy leghelyesebb volt az államot e tekintetben az egyházi uralom alól emancipálni. Az említett törvény 1586 évi márczius 18-án egész Németalföldre kiterjesztetett, és helyébe csak ezen század elején lépett a kötelező házasságot rendelő törvény, mely maig is érvényben van.

Bonyolódottabbak voltak azon viszonyok, melyek Angliában adtak okot a polgári házasság behozatalára. Midőn a 17-ik században a prot. elvek diadalra jutottak, a forradalom kitört, mely a vallás terén minden egyházi rendszert, mely a kath. vagy az angol főegyházi tradition alapúlt, megsemmisíteni akart. Következményeinek egyike az volt, hogy az 1653 aug. 24-én hozott törvény az egyházi házasságkötést hatályon kívül helyezte és a kötelező polgári házasságot hozta be. Tanulságosak e themáról Milton szavai: „A papok azt állítják, hogy az áldás nélküli házasságkötés nem szent, de ha megáldással történik, szentség. Pedig az polgári intézmény, házi szerződés, szabad és különbség nélküli dolog az egész emberi nemre nézve, és nem valamelyik vallás kizárólagos ügye, mert emberiségi minőséggel bír. Igaz, legjobb a házasságot istenfélő szándékkal kötni, és mint az apostol mondja: „az Urban“, de azért a pap és annak állítólag szükséges megáldása nélkül sem szentségtelen, ép oly kevéssé, mint valami más vállalat vagy szerződés a polgári életben, melynek szin-

tén az Urban és annak dicsőítésére kell törtennie. A mi papjaink tagadták ugyan, hogy a házasság szentség, de azért annak egyházi megáldását maguknak tartották meg, mignem az utolsó parlament annak polgári szabadságát tőlök kiküzdötte és a házasságkötést és regisztrálását az egyház kezéből kivette s a polgári hatóságok illetékessége alá rendelte.“

Milton öröme nem sokáig tartott. Már e törvény életbeléptetésekor annak ellenei azt ily malitiosus szavakkal gúnyolták: „Visszatért az aranykor, az új kormánynak „akasztani“ és „házasodni“ rokon fogalmak; egy és ugyanazon bíró szerepel mindkettőnél.“ Ehhez járult még a népek törvény elleni gyűlölete; a Stuartok restauratioja után a törvény eltűnt, 1753-ban pedig a katolikusoknak és dissidenseknek megparancsoltattott, házasságaikat anglikán papok által megáldatni. Végre 1836-ban Russell lord indítványa és Peel Robert fáradozása folytán a fakultatív polgári házasság minden angol számára törvényileg biztosítva, s így az eddigi bajon segítve lett. Azonban a törvény Skót- és Irhonra nem szólt, ámbár Anglia érdekében jó lett volna, ha ezen országokra is kiterjesztetik.

Skótiában sajátos viszonyok fejlődtek ki. A skót házasságok világszerte ismeretesek és híresek. Azoknak megkötésére elég a két fél beleegyezése. A skót törvény ugyan parancsolja az egyházi hirdetést és esketést, s annak elmulasztására büntetést is szab, de ez felette csekély, s így a nép a törvény rendeletével nem is gondol, sőt ellenkezőleg arra használja fel, hogy az egyházi esketést mellőzze. A békebíró előtt megjelennek egyes párok, azt állítva, hogy bizonyos lelkész által, kit megnevezni nem akarnak, meg vannak esketve, megfizetik a csekély — egy fél guinea — körülbelül 4 frt. 80 kr.-ból álló büntetést, s így jogérvényes bizonyítványt nyernek kötött házasságukról. Angol szerelmes párok, kik hazájukban nem házasodhattak, tömegesen vonultak Skótiába, s óhajtságuk teljesítve lett. Egy kicsiny, az angol-skót határon fekvő falu, Gretna-Green, különösen kedvelt menhelye volt a szerelmeseknek, kik megjelentek a falu kovácsánál, mint az ottani békebírónál, hogy előtte a házassági consensust bevallják, és így házasságot kössenek. Történt, hogy az angol korona három legmagasabb hivatalnok, kik egyidejűleg hivataloskodtak, e kovács előtt lép-

tek házasságra. Csak 1856-ban mondotta ki az angol törvényhozás, miszerint a skót házasságok csak akkor érvényesek, ha a jegyesek 21 napig Skóthonban tartózkodtak. Így Angliában is oly körülmények léteznek, melyek a házasságügyben szükségessé teszik a reform mozgalmakat, melynek eredménye végre csakis a kötelező polgári házasság lehet.

A kath. Franciaországban a kérdés megoldása egyszerűbb volt; nem azért, mert a viszály csomóját a forradalom kardja vágta ketté, hanem azért, mert a jogviszonyok sajátoszerűleg az állam érdeke mellett szólottak. Ugyanis a francia klerus és kormány a tridenti zsinat határozatai szerint a házasságot szentségnek ismerték el ugyan, de egyúttal kimondták, hogy a jegyesek concensusa oly szerződést képez, mely csak a pap áldása által válik sakramentummá. A szerződések pedig az állami hivatalnokok illetőségéhez tartozván, magától érthető, hogy a házasságügyi bíraskodás csakis az államé lehet. Ezen elvekre volt fektetve a francia protestánsok számára 1685-ben kiadott esketési rendszabály is, melynek értelmében azoknak hirdetése törvénybírák által eszközöltetett és az esketést a prot. lelkész csak egy bíró jelenlétében végezhetette. De ez is csak a pünkössti boldogság volt. A protestánsok beállott üldöztetése következtében kizárólag csak kath. esketés türetett meg. Az üldözöttek ellenszegültek ezen eljárásnak, erdőkben, barlangokban gyűjtötték össze hiveiket, kikkel az országból száműzve voltak; itt áldották meg az egybekelőket, mi által létrejöttek az úgynevezett „sivatag-házasságok“, melyek a törvény előtt érvénytelenek voltak. Az ezt végző papok a hóhér kezébe jutottak, az itt esketett férfiak gályákra hurczoltattak, a nők börtönbe vettettek. De a nyers erőszak a polgári élet hallatlan fölbomlását idézte elő; eredménye az volt, hogy már 1852-ben 1.600,000 személy polgári állását elvesztette.

Európa ez időtájtban a házasesletnek felette szomorú képét mutatta fel. De a tisztító vihar nem késétt. Mint a szélvész szárnyain közeledett a nagy forradalom. Túl a tengeren, Amerikában és a roskatag Európa talaján, Franciaországban az élő nemzedék fenhangon követelte az emberi jogok proklamálását. A szabadelvű eszmék nyomása alatt 1787 nov. 28-án XVI Lajos kibocsátotta azon edictet, mely a protestánsok eltűrését kimondotta s megengedte nekik, hogy szabad választásuk szerint vagy a kath. pap, vagy a királyi bíró előtt köthetik házasságukat. Későbbben — 1791-ben — a törvény a házasságot egyedül polgári szerződésnek tekinti és 1792 szept. 20-án ki lett hirdetve a polgári házasságot rendelő törvény, mely a Code Napoleon-ba is fölvétetett.

Portalis államtanácsos e törvényt a következő, örökké emlékezetes szavakkal indokolta: „A házassági szerződés a társadalmi rend alapja, minélfogva minden államnak lényeges joga annak föltételeit meghatározni. Mi nem tagadjuk, hogy a vallásnak vonatkozása ne volna a házasságra, mert a vallás azt erkölcsileg vezényli s szentsége által megáldja. De ebből az egyháznak bíraskodása a

házassági ügyekben nem következik, mert különben az egész kormányzást át kellene engedni az egyháznak, miután a moral minden emberi cselekményre kiterjed. Pedig ez által megújítanók a régi tévedéseket, melyek minden cselekményt, a lelkiismeretre való vonatkozásában, arra használtak fel, hogy általa az egyház világi uralmát fölépítsék.“

A róm. kath. egyház e törvény előtt meghajlott. A VII. Pius pápa és Napoleon között létrejött concordatum 54 §-a ezt mondja: „A papok a házasság megáldását csak azokkal szemben kívánhatják, kik kimutatják, hogy a házasságot kellő formában a polgári hivatalnok előtt kötötték.“

Franciaország példáját követték a porosz rajnai, heseni és bajor tartományok, melyek mind a polgári házasság intézményét hozták be.

De még előbb, mint Franciaország, II. József császár 1785-ben kibocsátott pátensében a házasságot polgári szerződésnek nyilvánította. Sajnos, hogy a bekövetkezett háborús időben az ily reformok iránti fogékony-ság aláhanyatlott.

Az 1848-iki politikai átalakulás az egyházat is érintette. A frankfurti német nemzetgyűlés a kötelező polgári házasságot szabályozó törvényt meg is alkotta, de a reactio eltemette. Oldenburgban a fakultatív, Majnai Frankfurtban és Badenben a kötelező polgári házasság továbbra is fenmaradt. Poroszországban ugyan már 1851-ben meg lett ígérve, hogy a polgári házasságot törvény által szabályozni fogják, de ez csak 1859-ben történt meg, és a beterjesztett törvényjavaslat az urak házában ekkor is megbukott.

Időközben a német dissidensek oly házasesletet folytattak, melyet az országos törvény concubinatusnak tekintett, mert a dissidensek consistoriumai nem voltak elismerve. 1861-ben a lignitzi kerületben 144, a boroszlóiban 540 ily házasság kötöttet. Épen azért majdnem minden német állam sietett a polgári házasságot elfogadni. Poroszországban is bekövetkezett az egyházi politika nagy változása, és 1876 évi jan. 1-jétől a kötelező polgári házasság megálapított.

Konstatálnunk kell még azt is, hogy a felsorolt országokban a polgári házasság behozatala korántsem volt kifolyása a forradalmi frivolitásnak vagy a könnyelmű szabadelvűségnek, hanem ellenkezőleg szükségszerű következőse volt azon elvnek, mely szerint az állam polgárait az egyház praetensioi ellen védeni tartozik. Valóban a tömeg tudatlanságára támaszkodik, a ki a polgári házasságot szenteskedő képpel, mint erkölcs-telenítő intézményt, rágalmazza; hiszen a történelem tanúsága szerint épen a tisztább erkölcsiség utáni törekvésből keletkezett és gyógyír akart lenni ama sebekre, melyek az egyházak szörszálhasogató türelmetlensége és fenhéjázó követelése folytán a népek élettestén támadtak.

Ez annál biztosabban állítható, mert a polgári há-

zasság azon erkölcsi mozzanatokát, melyekre a középkor a házassági életet fektette, nem veti meg. Az állami törvényhozás azokat sértetlenül hagyja; senkinek sem tiltja házasságát vallásos actus által megszenteltetni, csak polgárainak minden rend- és valláskülönbség nélkül egyenlő jogot és oltsalmat akar biztosítani.

Azon cikk, mely szerint a házasságügyi harcot a fennebbiekben előadtam, elmélkedését e szavakkal végzi be: „Kitéve az egyházak reactionalis túlkapásainak, melyek a szabadságot veszélyeztetik és ostromolva a socialismus feldulási terveitől, melyek a birtoktulajdont és a családot tagadják, az államnak nem szabad egyszerűen türelmesnek lenni, hanem a fenálló társadalmi rend érdekében erős bástyákat kell emelnie, melyeken a túlzó pártok féktelensége megtörik, kötelessége a társadalom szentségét, a házasságon alapuló családot ép úgy a socialistikus rajongók ellen védeni, valamint soha meg nem engedni, hogy a házasság mint a hatalomvágy eszköze tekintessék és akár melyik hierarchicus társulattól kizsákmányoltassák.“

Most még azon kérdésre kellene válaszolnom: vajjon a polgári házasság üdvös és szükséges intézmény-e vagy sem? Úgy vélem azonban, hogy e kérdésre, habár közvetve, elég érthető választ adtam a fennebbiekben. Mindazáltal nem hallgathatom el, hogy hazánkban is a házassági ügy oly bonyolódott és a házassulandókra nézve oly zaklató, miszerint mindenesetre eme bonyodalmak és zaklatások megszüntetése vagy törvényes kikerülhetése felette kívánatos és szükséges. Reánk, protestánsokra nézve ugyan elegendő lenne, ha például a vegyes házassági válóperekről szóló törvény nem a jelenlegi fogalmazásban, hanem a törvényesen bevett vallásfelekezetek viszonyosságáról szóló törvény 8-ik §-a értelmében volna szerkesztve, és a büntető törvény a reversalisokra is kiterjesztette volna figyelmét. De így az államnak, ha a házasságügyi bajoknak elejét akarja venni, nem marad egyéb hátra, mint a polgári házasságot behozni. Ez nem lesz kötelező, sőt még fakultatív polgári házasság sem, csak a zsidók és keresztények közötti házasság engedélyezése, mert a róm. kath. egyháznak hatalma sokkal nagyobb, sem hogy többet, ez idő szerint, keresztülvinni lehetne. De részemről ezt a keveset is örömmel üdvözlöm, mert reményem, hogy ez is hozzászoktatja a kath. egyházat, az emberi és állami jogokat tiszteletben tartani, a minék mi csak örülhetünk.

Bierbrunner Gusztáv.

AZ ISKOLAÜGY AUSZTRIÁBAN.

(Eredeti levél.)

Bécs, márcz. 30,

Az osztrák pártviszonyok elkeseredését mi sem illusztrálhatja élesebben, mint a legutóbbi események tanulsága,

mely egyszermind szomorú világot vet azon válságos helyzetre, hová a legtúlzóbb szenvedélyesség sodorta a lajtántúli nemzetiségi surlódásokat. E lapok tisztelt olvasói előtt nem lesznek ismeretlenek a nyolcz évi iskolakötelezettség kérdésében parlamenten kívül és parlamenten belől folytatott szó- és tollharczok előzményei, a nélkül azonban, hogy a dolog pikánsabb részleteire kitérnék, nem látom érdektelennek kissé behatóbban foglalkozni e helyen is e fontos kulturális lépéssel, mely nem egy ágában tartalmazhat megszivelendő a magyar oktatásügy öntudatos fejlődésére nézve is. Nem minden ösztönszerű érzék nélkül lett Lienbachernek a nyolcz évi iskolakötelezettség leszállítására czélzó javaslatát elsőrendű létkérdéssé fokozva a közvélemény ítélete által. Főképp a „grossdeutsch“ széthuzó eszmék emlőin növekedő egyetemi ifjuság az, mely a nagy német kultúra palladiuma ellen intézett erőszakos támadást lát a javaslat keresztülvitt tökéletes elfogadásában. Tény az, hogy az első fejszecsapás meg lett adva az iskolatörvények élőfáján, s hogy meg lett adva, e részben a felelősség kizárólag a föderalismust és clericalismust illeti, mely kezét nyújtott egymásnak egy méltán féltett állami érdek elárulására, önző pártcélok megnyerhetése végett

Igaz, hogy a javaslat, azon alakjában, melyben törvényerőre lesz emelendő, voltaképen az autonom törvényhozásokra bizza annak eldöntését, hogy vajjon a hatodik iskolai év letelte után adandó-e és minő mértékben adandó ismétlő oktatás még két évig. De a ki tartományi gyűlések összetételét ismeri, egy pillanatig sem lehet kétségben a felől, hogy a testületektől a nyolcz évi iskolakötelezettség érdekében mi sem várható, s hogy a határozat ily értelmű módosításában csak az alak más, az eredmény ugyanaz. S ez eredmény, számba sem véve azt, hogy a reductio épen a szellemi fejlődésnek paedagogice legtermékenyebb éveit ragadja ki az iskoláztatás alól — politikailag és társadalmilag veszélyes, kockázatos.

Az osztrák birodalmi népiskolai törvény magas föladatait tűz az állampolgár elé. Egy még ifjú alkotmány szabad intézményeinek megőrzésére hivatva, a törvényhozás, közigazgatás, jogszolgáltatás közvetlen részesesül oly értelmiséget követel magának, mely polgár-kötelmeit ismerni s gyakorolni tudja. Az 1869-iki törvények 3-dik paragrafusában körvonalozott tanczél a népiskolai tárgyak felsorolásában ezt a szempontot fejezi ki; mi több, épen a nyolcz évi iskolakötelezettségre való tekintettel lőn megállapítva a vallás, nyelvtan, számtan, természetrajz, földrajz, történelem, alaktan, írás, ének, {testgyakorlat (s leány növendékeknél ezen kívül a kézimunkák) kötelezővé tétele. Mint látható, alig lehet elképzelni e nagy tananyagnak hat év keretébe való beilleszthetőségét. S ha ennek következtében egyszer megfelelő arányosításra kerül a sor, a clericalisok bizonyosan gondoskodni fognak arról, hogy lehetőleg a realiak szenvedjenek rövidséget a változó viszonyokhoz mért új tanbeosztás által. De nem fogja érintetlenül hagyni a czélba vett reform a magasabb tanintézetek szellemi eredményeit sem, melyek így csekélyebb elő-

készültségű egyéneket lévén kénytelenek befogadni, jóval kevesebb sikerre lesznek utálva minden tekintetben.

Tagadhatatlan, hogy kezdetben némi olégedetlenségre talált a nyolcz évi iskolakötelezettség rendszere a nép alsóbb rétegeiben. A falusi nép szivesebben küldte gyermekeit a mezei munkára, hol legalább segítségére lehettek vagy részt vehettek a háztartás apró-cseprő gondjaiban. E patriarchalis hajlam kifolyása volt az az agitáció, mely végre ki tudta vivni, hogy egy 1879 márcz 25-diki miniszteri rendelet, a helyi körülmények tekintetbevételével, némi föltételes enyhítéseket engedett meg a két utolsó korosztály iskolakötelezettségére vonatkozólag. Hanem ez ágitáció is inkább az érintett törvényozikk keresztülvitele, mint elvi alakja ellen volt irányozva, s ma már a városokban mindenütt, kisebb községekben pedig nagyrészt kényelmes s nem ritkán fényes iskolaházakat látunk fölállítva, kertek és tágas tornázó helyek kíséretében, könyvtárakkal, taneszközökkel s az egészségtan minden követelményeinek megfelelő subelliákkal fölszerelve. A nagy áldozat a népiskolaügy érdekében meg lón hozva, a tanítóhiány megszűnt és most. És most ugyanazon tényezőknél, melyek segélyével a népoktatásügy Ausztriában nagygyá fejlett, supprimálása, erőszakos elfojtása czéloztatik. Mert a tervezett módosítás mellett a tanerőknek jelenlegi számában való föntartása finansialis lehetetlenség. Mi több, a tanítóképző-intézeteknek mai terjedelmökben való meghagyása is indoklatlanná lesz válandó, mert mire képezni hét-nyolcz évig egy tanítót, ha hivatása és a népiskolai tanzél nem kíván tőle fokozott szakértelmet? A nyolcz évi iskolakötelezettség megszorítása alig fog egyebet eredményezni, mint a magántanintézetek ismételt fölszaporodását, hasonlólag a concordatum emlékezetes idejéhez, még pedig a tudomány-szomjas ifjúság nem anyagi előnyére s szellemi épülésére. De hogy az ismétlő iskolák rendszere sem sok reménnyel kecsegtet arra nézve, hogy a bajon gyökeresen segítve legyen, élő tanúság rá az analog vasárnapi iskolákkal tett megfiúsult kísérlet, 1869 előtt.

Fontolóra véve a körülményeket, lehetetlen igazat nem adnunk a közvélemény azon fölháborodásának, mely Ausztriában a foganatja vett új rendszabályok ellen nyilatkozik. Egy kulturállamnak csakugyan nem lehet feladata a nemzeti nevelés terén retrograd lépéseket koczkáztatni. A köztudat meglehetősen tisztában van azzal, hogy a parlamenti többség e ténye nagyrészt katolikus klikkek mesterkedéseinek köszönhető, s e tudat csak annál szomorúbb színben tünteti föl azon eltítkolhatlan valóságot, hogy ez idő szerint monarchiánk mindkét felének kulturpolitikája, minden határozott alakból kivekőzve egyik provizorius állapottól a másikba tántorog a próbálgatás örvényén.

Várnai.

AZ ÁLL. IG. TANÁCS R. ULÉSÉBOL.

Kolozsvárt, 1881. márcz. 27.

Jelen vannak: főtiszt. Nagy Péter püspök, mint elnök, Incze Mihály, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla, dr.

Jenei Viktor, Parádi Kálmán, Bodor Antal titkár, Szabó Ádám számvevő.

Az ülésen kívül elnökileg ellátott ügyek előterjesztése és azoknak helybenhagyása után az elnök fölbivja a gyűlés figyelmét a tiszániinneri reform. egyházkerületi múlt évi közgyűlés jegyzőkönyvének 13 sz. pontjára, mely szerint az illető egyházkerület egy kormányrendelet következtében az államsegélyt egy, az összegnek megfelelő általános bélyeges nyugtatványra veheti föl, holott a mi erd. egyházkerületünk a kiosztott részletösszegeknek bélyeges nyugtatványokkal való elszámolására útasított. Fölrirat intéztetik a pénzügyi miniszteriumhoz, a valószínűleg tévedésből származott utasítás megváltoztatása érdekében.

A szancsali egyházközség 1879 és 1880 évi adóhát-rálékának kifizetése végett 79 frt. 86 kr. útalványoztatik az illető egyházközség kárpótlási kamataiból.

A sepsi-szent-györgyi Mikó-kollegium gymnasiumában ürességben lévő ó-classica literaturai és az újonnan rendszerezített mennyiség-természettani tanszékre a pályázat kiírása elhatároztatik. E tanszék mindegyikével 1000 frt. rendes fizetés és 100 frt. lakbérilletmény vagy szállás van összekötve. A folyamodványok benyújtására f. é. április 30-a tüzetik ki határidőül.

A sepsi-szent-györgyi Mikó-kollegium pénztárnokának évi fizetése 400 frt.-ról 600 frt.-ra nem engedélyezhető, minthogy a folyó évi költségvetés szerint az illető előljáróság csakis 104 frt. fölösleggel rendelkezik. Ennek alapján a pénztárnoki fizetés ezúttal 500 frtra emeltetik, kilátásba helyeztetvén, hogy mihelyt a pénztár ereje a fölhajlandók fölhajtásával megengedi, az a kért összegig fel fog emeltetni.

A pánczélcsehi módosított papi díjlevél, mely az illető papnak évenként 100 frttal nagyobb fizetést biztosít, helybenhagyatott és megerősített.

A mikeszászi egyházközségnek megengedettett, hogy az eddig iskolahelyiségül és tanítói lakásul használt épületes belső telkét átbocsássa állami iskolai használatra, oly föltétel alatt, hogy az állami iskolához hitfelekezetünkhöz tartozó tanító alkalmaztassék és köteleztessék az énekvezéri teendők vitelére.

A s.-szent-györgyi Mikó-kollegium előljárósága fölküldi néhai Antal Zsigmond kollegiumi volt pénztárnoknak nevével együttesen tett végrendeletét, mely szerint a végrendelezők haláluk után összes vagyonukat a s.-szent-györgyi kollegiumnak hagyják tanulói tápintézet alapítására.

Az erdővidéki egyházmegye t. közgyűlésének azon határozata, melyben meghagyja a n.-bacsoni egyházközségnek, hogy magtári tőkájének ezer forintot meghaladó részét takarékpénztárba helyezze, helybenhagyatott, nehogy a tetemes kölcsönök által terhelt egyháztagok elszegényedésére alkalom nyujtassék.

A makkfalvi székely nemzeti iskola f. évi költségvetése helybenhagyatott, s megengedettett a pénztári feleslegből egy konyha és egy pincze építése. Úgy szintén helybenhagyatott a bukuresti egyházközség f. évi költségvetése

is, mely szerint a) közalpnál a fedezet 5236 frt., szükséglet 4552 frt., felesleg 687 frt.; b) iskolaalpnál a fedezet 1966 frt., szükséglet 2576 frt., hiány 610 frt., útszítatván az illető egyházközség a mutakozó hiánynak a pénztári feleslegből való fedezésére.

A sülelmedi egyházközség tornya javítására a megállapított 80 frt. államsegély útalványoztatott.

A n.-paczali egyházközség és az illető közigazgatási bizottság között N.-Paczal községében föllállítandó állami iskola érdekében kötött szerződési tervezet némi módosítással helybenhagyatott.

Az első magyar általános biztosító társaság az egyházi tűzbiztosítások után az első három évre egyházmegyei czélokra engedélyezett 5% jutalékot az egész biztosítási időre kiterjesztette, miről az egyházmegyék értesítettek.

A szász nemzeti egyetem a szászvárosi Kun-kollegium segélyezésére 1000 frtot útalványozott a folyó évre, melynek fölvétele végett a nyugtatvány elküldetett.

r. t.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns egyh. és iskolai Lap“ idei 13-ik számában Farkas József „Visszapillantás a ref. conventnek különösen tanügyi javaslataira“ felíratú cikkében ezt írja:

Kétségtelen, hogy a konvent tanügyi javaslatai a modern kultúra követelményeinek nem felelnek meg. De nem a belátás és akarat hiánya tette e javaslatokat olyaná, hanem nagyrészt a viszonyok. A konvent egyik kezével iskoláink emelésén munkálkodott, másik kezével pedig az iskolát fentartó testületekre nehezede terhet mérlegelte; rajta volt és van a konvent, hogy iskoláink az újabb kor által kijelölt színvonatra fölemelkedjenek, de irtózik ama gondolattól, hogy azokat, a melyek e színvonalat meg nem közelítik, megölje. Ez legfőbb oka, hogy konventünk némileg félmunkát végzett. P. o. mellőzte a tanári fizetés minimumának megállapítását, mert ha aránylag csokély összeget állapít meg, ezt több iskola-fentartó testület hajlandó lehetett volna maximumúl tekinteni, s ez által a tanári fizetés időnkénti javítása akadályoztatott volna; ha pedig „tisztességes“ fizetést állapít meg, félő, hogy a tanintézet bezárását idézte volna elé.

Egyházunk sehogy sem akarja azon keserű tanácsot elfogadni, hogy a mely testület nem akar, vagy nem képes a kor kívánalmainak eleget tenni, zárja be iskoláját. Az iskolák igen kedves gyermekei. Süketlé, makacsosá lesz a

modern kultúra bármely követelése előtt is, midőn gyermekét kellene kitagadnia, megölnie — gyermekét, ki nemcsak neki, hanem nemzetének is istájpja. Az utóbbi negyedszázad alatt igyekezett a divatos áramlat nemzetünket elidegeníteni a középtanodáktól és divatos szólamná lett: realis pályára fiatal-ság! Tagadhatlan, miszezint szükséges, hogy nemzetünk ez irányban is tért foglaljon, hogy az anyagiakra is gondoljunk, és ne bocsássuk idegen kezekre azon állásokat és vállalatokat, melyek gazdagokká tesznek közvetlenül egyeseket, közvetve pedig azzá teszik a nemzetet. De másfelől ne feledjük, hogy ránk magyarokra kiválóan fontos a miveltségnek az a neve, melynek előcsarnokát a középtanodák képezik. Nemzetünket annyi idegen nemzetiség közepette nem csupán az tartotta fenn századokon át, hogy a földbirtok nagy része magyarok kezében volt, hanem talán inkább az, hogy magyarok voltak birtokosai a klasszikus miveltségnek és az ily miveltséget igénylő hivataloknak, állásoknak. Minket nem a magyar beszéd tartott fenn a múltban sem, a jövőben sem az fog fentartani, hanem a magyar szellem, az alkotmányos szabadságért küzdeni s mindent áldozni tudó szellem. E szellemnek pedig főlesztője a klasszikus mivelt-ség és érvényre emelője ama hivatalos állások, melyekhez csak a középtanodák útján juthatni.

Nemzeti és nemzetiségi tekintetben igen fontos, hogy ezen állásokat jövőben kik foglalják el. Úgy a középtanodái, mint az egyetemi ifjúságnál igen nagy a nem magyar nemzetiségűek száma, s ha ez fokozatosan így halad, ha a magyar nemzetiség elveszti nemcsak a földbirtok nagy részét, de a szellemi suprematiát is. ha a hivatali állásokon nem az ezredéves viharok közt edzett magyar szellem lesz uralkodó: akkor nemzeti szabadságunk felett nem az ezer éven át megvédett genius fog örködni.

Nagy fontosságúak a középtanodák egyebütt is, de talán még inkább nálunk, s főleg az újabb időben, midőn a magyarokká lettek és leendőket kell magyarokká nevelnünk, midőn a magyarul beszélő idegen származásukba kell a magyar szellemet beoltanunk. Ez okból kiválóan fontosak a tiszta magyarság kebelében létező középtanodák, a minők kivétel nélkül az egyházunk által fentartattak. Azért ne törjenek pálcát az illetők egyházunk és konventünk felett, hogy alkudozik a viszonyokkal, s minden áron igyekszik a kultúra követelményeit a felekezeti érdekekkel, az egyházi testületek önkormányzati jogával összeegyeztetni. Erőnkkel számot kell vetnünk, és ha a konvent atyai jóindulatból felettebb óvatosan intézkedett is iskola-ügyeinkben: a tanintézeteket fentartó testületeknek oda kell törekedni, hogy tanintézeteik versenyképesek és a rájuk várakozó nagy hivatás betöltésére képesek legyenek.

AZ, ERD. PROT. KÖZLÖNY' TÁRCSÁJA.

A VALLÁS AZ EMBERISÉG ős KORÁBAN.

(Folytatás.)

Némelyek a népfőnök cultusából magyarázzák ki a bálványimádás létrejöttét is. Nevezetesen úgy, hogy azon népfőnökök, a kik akár jószáguk, akár roszaságuk által kitüntek, haláluk után is sokáig szoretet, illetőleg félelem tárgyai voltak, s ezekre emlékeztető képek voltak a bálványok. De siessünk megjegyezni, hogy sokkal többen vannak olyanok, a kik a bálványimádást a fetishismus testvérének tartják, nevezetesen azt mondják, hogy a bálványimádás a fetishismus fejlettebb alakja.

A fentebb mondottakon kívül imádás tárgyai voltak még a víz, fák, kő és fetishek. De ezek tisztelete minden valószínűség szerint sokkal később, t. i. azon korban jöhetett létre, mikor már ismerték a tüzet. És most térjünk át a tűz föltalálására, illetőleg azon fontosságra, a melylyel a tűz bir az emberiség lelki fejlődésének folyamában.

Tévedés volna azt hinni, mintha a tűz föltalálása csak annyiban volna fontos, hogy mint a családi tűzhely központja, megalapította, illetőleg fejlesztette a szó betű szerinti értelmében vett családi életet, s ez által megalapította volna a civilisatiót. Más és nagyobb fontossága van ennek, olyan, a minél fogva, ha nem mondjuk is azt, a mit némelyek mondanak, hogy ez volt a legrégibb isteni kijelentés, de mondhatjuk azt, hogy ez egy nagy forradalom az emberiség lelki világában.

Hogy miként jöhettek az emberek a tűz föltalálására, erre nézve is sok hypothesis van. P. o. egyik az, hogy a vulkánokból kiömlő tűz vezette az embert a tűz megismerésére. Másik az, hogy az ember látta, hogy a villám meggyújtja a fákat. És midőn e tüneményt többször ismétlődni látta, lassanként megismerte a tűz természetét. Ismét másik a petroleum források meggyuladása. És ez tanulságosabb volt annyiban, a mennyiben mint kisebb és közelebről szemlélhető tűz, jobb alkalmat nyújtott a tűz természetének föl ismerésére. Itt már könnyű volt meggyújtani egy darab fát, és így tovább vinni a tüzet. Vagy pedig: a sűrű erdőségek mellett lakó embernek föltűnhetett, hogy midőn a szél összedörzsöli a száraz fa galyait, ezek meggyuladnak.

Azonban némelyek azt mondják, hogy ezen itt említett hypothesisek oly gyarlók, hogy minden pszichologiai alapot nélkülöznek. Mert — mondják — „ki merne az ős embereknek föltenni olyan fölfogást vagy következtetési képességet, a mely megérthette volna az okok és okozatok ilyen láncolatát?” Ezek szerint a fennebb említett tünemények határozottan nem vezették az embert a tűz föltalálására. Ezek szerint a tűz nem találtatott fel addig, a mikor az ember maga tudta azt tetszése szerint előállítani vagy eloltani. A tűz csak akkor tatáltatott fel, a mi-

kor az embernek már volt annyi ügyessége, hogy a követet tördelte és csiszolta, s ezekből meg a fából tudott holmi primitiv szerszámot előállítani. És ekkor, u. m. a kövek összedörzsölése közben elpattant szikrák, illetőleg a dörzsölt fának meggyuladása vezették az embert a tűz föltalálására. E nagyon valószínűnek látszó hypothesis egy historiai tény is erősíti. Nevezetesen a régi indusoknál, a Védák korában a tűz Istene, Agni, két darab fának gyermeke volt.

Noha bizvást föltehetjük, hogy sok ember volt már olyan, a kik láttak égő petroleum-forrást, és sokkal több olyan, a kik láttak villám által gyújtott tüzet: mégis rendkívül nagynak kell gondolnunk azt a hatást, a melyet a tűz feltalálása gyakorolt az emberekre, t. i. a mesterségesen vagy szándékosan előállított tűz hatása. Mert ez a mesterségesen előállított tűz ismertette meg az emberekkel a tűz természetét úgy, a hogy nem ismertethette a természetes tűz. Továbbá a még fejletlen embernek a tűz ismerete nyújtott alkalmat némely rendkívül nagy horderejű elmélkedésekre. Most már megtanulhatták az emberek, hogy a tűz meleg, és melegít. És noha már régóta tudhatták, sőt tudták, hogy a meghalt ember meghidegül: most volt alkalmuk rájönni azon gondolatra, hogy az élő emberben valami tűznek kell lenni. És erre a gondolatra annál természetesebben rájöhetek, mert tapasztalhatták, hogy az élő ember szájából kijövő lehelet is meleg, a mi már nincs meg a halottnál. Szóval azon gondolatra jöttek, hogy tulajdonképen a tűz az élet. Ez a fölfogás tette a tüzet szentté, vagy, ha úgy tetszik, Istenné. Grimm szerint az emberek eleitől fogva szentnek tartották a tüzet, s ennek használata különböztette meg őket az oktalan állattól. ¹⁾ Nagyon sok nép mythosából egész bizonyossággal lehet következtetni, hogy az emberben lévő életet a tüzzel azonosították. Ezt a fogalmat talán semmi sem fejezi ki szebben, és nagyszerűbben, mint a görög mythologia Prometheüse. A mai művelt népek közt is alig van olyan, a melynek nyelve (tropice) tűznek nem nevezné az ember nagyobb mérvű elevenségét, élénkségét.

Nagyon természetes, hogy az ős ember valami rendkívüli erőt tulajdonított azoknak, a kik a tüzet előállították. Ezek voltak az emberiség legrégibb csudatevői, bűvészei, papjai. Mellesleg megemlítem, hogy a mostani tudomány a régi tűzgyújtókat shamán-oknak nevezi, azért, mert Siberiában így neveztetnek a még teljesen primitiv bűvész papok. Némely körülmények figyelembe vétele folytán azon következtetésre jutunk, hogy a tűzgyújtás sokáig nem lett az emberek közös jogává, hanem a csudatevők kiváltsága maradt. Ezt lehet következtetni onnan, hogy Mexicóban és déli Amerikában a fölfedezések korában is nagy számmal voltak olyan primitiv képek, a melyek ábrázolták a tűzgyújtót az ő rendes szerszámaival együtt, és a mely képek a

¹⁾ Grimm i. m. 215 l.

népnek valóságos szentségei voltak. Továbbá onnan, hogy még ma is vannak oly vad népek, a melyek, ha tűzők véletlenül kiálszik, iszonyú véteknek tartanak azt, hogy maguk gyujtsanak tüzet, hanem a szent tűzről gyujtott tűzért mennek, bármily messze kell is érte fáradni.

Ladányi Gedeon.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1881. ápr. 2-án.

— **Évnyegyedes előfizetőinket előfizetéseik megújítása s feles számú hátrálékosainkat hátrálékaik törlesztésére tisztelettel kérjük, kijelentve, hogy azoknak, kik elismervényt aláírva nem küldöttek be, s előfizetői kötelességüknek sem tesznek eleget, a lap tovább küldetését megszüntetjük, mert nem vagyunk azon helyzetben, hogy a lappal ingyen szolgáljunk. 1881 ápr 2.**

A kiadóhivatal.

— Marosvásárhelyi főtanodánk vagyoni állásának számbavételére s általában helyzetének megvizsgálására az egyházkerületi bizottság tegnap szállott ki. A vizsgáló bizottság tagjai Nagy Sámuel, marosi egyházmegyénk érdemes főgondnoka, Sárkány Ferencz tanár és Benkó János esperes.

— „Az iskolázás jelene Ausztriában“ ez lesz a czime azon nagy érdekű s 38 ivre terjedő műnek, melyet Felméri Lajos, egyetemi tanár s lapunk t. munkatársa a napokban sajtó alá adott, s melyben a tudós tanár egyfelől az angol tanügy terén a múlt évben Angliában szerzett tapasztalatait adja elő, s másfelől saját közoktatásügyünk reformkérdései felől is tájékoztatást nyújt. Szerző szives ígértét bírjuk, hogy művéből megjelenése előtt mutatvánnyal tisztelt meg lapunkat.

— Nagybányáról írják: „Márcz. 15-én telt el 25 éve annak, hogy Czelder Márton lelkipásztorunk a Krisztus evangéliumát hirdeti, mint lelkész. Ő azonban nem hódolt a jubileum-láznak, hanem a nélkül, hogy még csak gyülekezetének is megemlítette volna, egyszerű templomi imában köszöntö meg Istennek azon kegyelmességét, melyet vele cselekedett. 28 esztendővel ezelőtt, szintén márcz. 15-én jelent meg a gyermekek számára irt „Ibolya“ című első munkáscskája. Főlemlítette, hogy a jelenlegi lelkészek közül, hitrokonainkért ő nála senki sem szenvedett többet. Ez nem dicsekvés, ha csak úgy nem tett, mint Pál apostól, ki dicsekedett nyomorúságaival.“ Üdvözljük mi is a távolból a csondban jubilálót.

— Gyászhir. Herepei Gergely papársunkat fájdalmas veszteség érte. Szép reményű kisdedeinek egyike, az alig négy éves Károly rohamos tüdőlob áldozata lett. A temetés m. hó 29-én ment végbe, a lesujtott család feles számú tisztelőinek őszinte részvéte mellett.

— **Új templom.** N.-almási egyházközségünk régi templomának romjai fölött újat épít. Isten segítse a jó munkát!

— Gyászhir. Tarczy Lajosunk elhunytáról a következő gyászjelentéseket vettük: A dunántúli h. h. egyházkerület pápai főiskolájának tanári kara, mély fájdalommal jelenti Tarczy Lajos főiskolai tanárnak, magyar tud. akadémiai tag és kir. tanácsosnak Bécsben, márcz. 20-án esti 10 órakor, életének 74-ik, tanárságának 51-ik évében történt gyászos elhunytát. A boldogútnak földi maradványai márcz. 24 én. d. u. 4 órakor fognak Pápán, a h. h. egyház szertartásai szerint az alsó városi sírkertben örök nyugalomra tételni. A család gyászjelentése így szól: Alólírottak legmélyebb fájdalomtól áthatott szívvel jelentik feledhetlen jó atyjuk, nagyatyjuk, illetve ipuknak, Tarczy Lajos főiskolai tanárnak stb. hosszas szenvedés után végelgyengülésben történt gyászos elhunytát. Nyugalom és béke lengjen a legjobb atya porai felett! A megboldogútnak gyermekei, vejei és menyei: Tarczy Laura és férje Perlaky Géza, Tarczy Dezső és neje Horvátin Ida, Dr. Tarczy Zoltán és neje Liszkay Ilona, Tarczy Lenke és férje Zarka Dénes. Unokái: Perlaky Lajos, Laura, Ella; Tarczy Jolán, Lenke, Lajos; Zarka Gizella és Elemér.

— Megjelent: A „Magyar prot. egyh. és isk. Fügyelő“ harmadik évfolyamának III, IV-ik (márczius-áprilisi) füzeté a következő gazdag és változatos tartalommal: Révész Imre. Czelder Márton. Hégel bölcsészeti rendszerének vázlata. Dr. Heiszler József. A vallásos rajongók forradalma. Csuthy Zsigmond. Az ősi időkől. Venéziánér Sándor. Az illetéktelen keresztelések. Filó Lajos. Énekeskönyvünk. Ivánka Sámuel. Töredékek a magyar reform. énektörténelemből. Kálmán Farkas. Missziói közlemények. Láng Adolf. A kecskeméti reform. egyházi jegyzőkönyvéből. Fördős Lajos. Kiskomáromi István levele. Közli Koncz József. Kormányrendelet 1848-ból. Közli Rácz Károly. Külföld. Európa, Ázsia, Afrika, Amerika. Belföld. Konvent. Külföldi könyvészet. Alkári. Könyv- és lapszemle. A szeretet és önfentartás aranykönyve. Szerkeszti és kiadja: Czelder Márton.

— „Nemzeti Nőnevelés“ második évfolyamának III-ik (márcziusi) füzeté. Tartalma: Hogyan neveljük kisdedeinket. (Levelek egy anyához.) Első levél. Női kereset-források. Stecina Ilona. A magyar föld lakói őseink beköltözése előtt. Sebestyén Gyula. Az iránytű. Kont Gyula. Kötelesség és lelkiismeret. Smiles S. után (angolból). A szobadiszítésről. Költemény-magyarázat. (Fiannak, Arany J.) Komáromy Lajos. A tanítónő magatartása a háziipar és kézimunka tanításánál. Kucelnik Vilma. A skrofulás gyermeksk érdekében. Rózsahegyi A. Az orsz. tanítói gyűlésre vonatkozó rendeletről. Magyarázat szines himzés-minta mellékletünkhöz. — „Protestáns Pap“ második évfolyamának 6-ik száma. Tartalma: Oh maradj velem. Visszásságok. Virágvasárnap napi egyházi beszéd. Husvétii egyházi beszéd. Esketési beszéd. Az istentisztelet reformjáról. Cura pastoralis. Lelkészi iroda. Különlélék. Boríték. Szerkesztik és kiadják: Lágler Sándor, Kálmán Dezső.

— Sok iskola. Ha az iskolák számáról valamely ország tudományos állására lehet következtetni, akkor Baden minden ország felett áll. Ebben a kis országban t. i., melynek a legújabb népszámlálás szerint 1.570.000 lakosa van, két egyetem, egy polytechnikum, 4 progymnasium, 9 gymnasium, 3 pro- és reálgymsium, 4 reálgymsium, 27 felsőbb polgári iskola, 8 felsőbb leányiskola, 4 tanítónőképző, 3 praeparandia, 1 építési iskola és 44 ipariskola van.

— Új zeneművek. Táborny és Parsch zeneműkeskedésében Budapesten megjelent: A sehonnai Gabányi Árpád népszinművének legkedveltebb dalai. 1. Árok is van 2. Még azt mondják. 3. Pej paripám. 4. Fehér galamb. 5. Te kis galamb. 6. Azt mondta 7. Ne hajts a mende-mondára. 8. Tőlem akár 9. Szegelet ház. 10 Huzzad cigány. Énehangra zongorakísérettel (vagy zongorára külön) szerző Zsigmond Ákos. Ára 1 frt. 50 krajczár.

HIVATALOS RÉSZ.

431—1881

Pályázat.

A sepsi-szengyörgyi ev. ref. Mikó-kollegium gymnasiumában az ürességben lévő ó-classica literaturai és az újonnan rendszeresített mennyiség-termesztani tanszékerekre ezennel pályázat nyitattik.

E tanszékerek mindegyikével évi 1000 frt. (egyezer forint) rendes fizetés és 100 frt. lakbér illemény vagy szállás van összekötve. A pályázni óhajtok életkorukat, vallásukat, eddigi szolgálatukat, erkölcsi viseletüket és az illető tudományszakokra képesítettséget szabólyszerűen igazolni tartoznak. Kérvényeiket folyó év április 30-ig bezárólag az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának alólirt elnökéhez közvetlenül nyújtásuk be. Az állomások a következő tanév elején, folyó év szeptember 1-én, elfoglalandók.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának, Kolozsvárt 1881 márczius 27-én tartott üléséből.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.
Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

A FŐTISZT. PÜSPÖK ÚRA KÖVETKEZŐ KÖRÖZVÉNYEKET
BOCSÁTOTTA KI:

Köröztetnek.

238—1881. Deési egyházmegyénkben a dézsaknai kántori állomás. Javadalma: készpénzben és canonica portio, jövedelméből összesen 225 frt., tisztességes

lakás és kert. Kötelességei: énekvezéri teendőin kívül a lelkész akadályozása esetén és úrvacsora osztás napján délután templomi szolgálatot tenni s az állami iskolában éneket tanítani. Pályázati határnap: ápril 24-ike.

303—1881. Ugyanezen egyházmegyénkben a választói papi állomás. Javadalma 30—35 hold canonica portio, 110 frt. készpénz fizetés, az udvarból gabona és pénz, az egész fizetés pénzre számítva 400—450 frtot tesz. Pályázati határnap: ápril 24. Folyamodványok mindkét állomásra t. Nagy Lajos esperes aához Dobokára (u. p. Válaszút poste restante) küldendők.

240—1881. Nagy-enyedi egyházmegyénkben a bágyoni IV. osztályú papi állomás. Javadalma: 410 frt. 60 kr.-ra megy, melyből 152 frt. 60 kr. készpénz, tisztességes lakás jó gazdasági épületekkel s szabad legeltetési joggal. Pályázati határnap: ápril 30. Folyamodványok t. Hegedüs Lajos esperes aához (u. p. Ar.-Gyéres) Gerendre küldendők.

288—1881. Marosi egyházmegyénkben a májai kántor-tanítói állomás: 159 frt. 78 és fél kr. fizetéssel. Pályázati határnap: ápril 30-ika. Folyamodványok t. Vályi Pál esperes aához Ny.-Sz.-Benedek (u. p. Ákosfalva) küldendők.

298—1881. Szilágy-szolnoki egyházmegyénkben a monói kántortanítói állomás. Javadalma: 70—75 véka búza, 10—12 veder bor, 30—35 szekér fa, 8—10 frt., borváltság, 5—6 sing vászon, 1 hold 960 □ öl szántó, melyet a hivek mivelnek, a gyümölcsfával beültetett temető egyharmadának hasznélvezete és tisztességes lakás. Ezen javadalom pénzértéke 182 frt. o. é. Pályázati határnap: ápril 20-ka.

Ugyanezen egyházmegyénkben a cikói kántor-tanítói állomás. Javadalma 45 frt. készpénz és lakás kerttel. Pályázati határnap: ápril 30-ika. Mindkét állomásra a folyamodványok t. Nagy László h. esperes aához Sz.-Somlyóra küldendők.

307—1881. Nagyszombeni egyházmegyénkben a harói papi állomás. Javadalma: 16 és fél kalongya búza, 15 régi véka tiszta vagy elegy búza, 60 régi véka szemes törökbúza, 8 veder must, 95 hold tagosított szántó, melynek legnagyobb része még nincs szántónak fölhasogatva. Stola keresztelésért 20 kr., esketésért 2 frt., temetésért 1 frt., idegenektől és bért nem fizetőkől kétszer ennyi. Ezeken kívül egy 800 □ öl 5 éves erdő évenkénti haszna. Pályázati határnap: ápril 30. Folyamodványok t. Sylvester Domokos esperes aához Vizaknára küldendők.

Kolozsvárt, márczius 22, 1881.

Megjelenik

minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutoza 16. sz. hova a lap szellemi s anyagi ügyeit illető minden küldemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond sor vagy annak tere 5 kr. Bélyegdíj minden beigtatás után 30 kr.

Nagyobb és többször megjelenő hirdetéseknel külön kedvezményt nyujt a kiadóhivatal.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIDÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Emlékeztetés. G I. — Özvegy-árva gyámin-tézeteink. — Az áll. ig. tanács n. üléséből. r. t. — A keresztyének állapota Perzsiában. Wagner. — Vidéki élet: Az erdővidéki egyházmegyéből. r. l. — Egyházi lapszemle. — Külföldi szemle. — Tárca: A vallás az emberiség ős korában. (Folytatás és vége.) Ladányi Gedeon. — Különfélék. — Körösvények.

EMLEKEZTETÉS.

Oltmelléke, ápril elején.

Talán nem túlságos szerénytelenség tőlem, egyházkerületünk egyik legigénytelenebb szolgájától, ha más hiában, én bátorodom mint emlékeztető föllépni. Régóta várom, hogy más valaki, illetékesebb szólaljon fel az ügyben, de miután látom, hogy várakozásom hasztalan, magam teszem meg, a mit másnak illett volna végezni.

A dolog az egyházmegyei visitatiók dolga, az emlékeztetés pedig a mlts. állandó ig. tanácsnak szól. Bocsánat a merészségért.

Innen-onnan három esztendejénél több, hogy e tisztelt lap hasábjain igen éles hangú vidéki szó harsant föl a visitatiók ügyében, s a névtelen író egész kiméletlenül kimondá meggyőződését, hogy a visitatiót végző közegek nem teszik meg a rájuk rótt kötelességet, hanem csak olyan tessék-lássék munkát végeznek. Egy kis rövid csatározás után ez a dolog is elaludt, mint annyi más üdvös kezdemény.

Egy év mulva már határozottabb alakot öltött a kérdés — Szász Béla igazgató tanácsos úr lépett ki a sikra, s mind az egyházkerületi közgyűlésen, mind e „Köz-löny”-ben még határozottabban formulázta a vádat, a visitatiót mostani alakjában plane eltörlendőnek vélemezte.

Megindult aztán a harc az egész csata-vonalon. He-tekig, hónapokig olvashattuk mindkét egyházi lapunkban a fölszólalásokat, melyek legnagyobb része ugyan a visitatio fentartása mellett hangzott, de még a legconservatívabb czikkezők is kénytelenek voltak bevallani, hogy a visitatiók a mint jelenleg folynak, ugyancsak sok kívánni valót tüntetnek föl, s hogy az eredmény, mit általuk elérünk, épen nem áll arányban a munkával és költséggel, melyet rájuk fordítunk.

A fejtegetések nagyon hosszúra nyultak. Egyik-másik hozzászólo gyakorlati javaslatokat is tett a baj orvoslására, s az ember azt hihette volna, hogy ennyi buzgó jóakaratra, a tapasztalat által érzett jó tanácsoknak mégis csak lesz valami eredménye e tagadhatatlanul nagy fontosságú ügyben, mely az önkormányzatot autonomicus ellenőrzés alá vetve, igazi protestáns elv és intézményként vala tekinthető.

Még alaposabbnak mutatta e reményünket az a hír, mely az áll. ig. tanács üléseiről szóló jelentések útján jutott köztudomásra, s mely szerint az áll. ig. tanács a maga kebeléből bizottságot küldött ki, mely a visitatio egész kérdését tegye tanácskozása tárgyává s javaslatot készítsen az ellenőrzés e módozatának miként reformálandó voltára nézve.

Mi, a kik közvetlen szemlélőit vagyunk, hogy mi-be kerül az egyes egyházközsegeknek a visitatio; hogy mily terhes munkát végeznek a vizsgáló bizottságok és mégis mily véghetetlen csekély valódi eredmény lát-szik ez után a sok költség és terhes munka után, örömmel vettük a hírt a bizottság kiküldéséről s várva lestük a tanácskozás eredményét, a bizottsági munkálatot, mely ha jól emlékszünk a datumokra, már a múlt évi közgyűlésen tárgyalás alá kerülhetett volna.

A munkálat nem került napirendre a múlt közgyűlésen — gondoltuk: no majd jövődöre; ily sok agú-bogú kérdés nem hányható-vethető meg oly rövid idő alatt minden oldalról, várjunk türelmesen.

A türelmes várakozás a mi részünkről megvolt, de maig sem látjuk még csak nyomait sem, ha készülő a munkálat bár az idej közgyűlésre?

A kérdés fontosságát, gyöngé és erős oldalait az enyimmnél sokkal avatottabb tollal fejtették ki annak idején, — de égető voltát senki élebenben nem érezheti nálam. Azért legyen megbocsátva vakmerőségem, ha az én csekélységem bátorkodott ez emlékeztetéssel föllépni, kérve az illetékeseket, hogy a megoldást bár az idej közgyűlésre előterjeszteni kegyeskedjenek.

Valóban: periculum in mora!

G. P.

ÖZVEGY-ÁRVA GYÁMINTÉZETEINK.

Marosi egyházmegye, 1881 ápril 5.

A főtiszt. egyházkerületi közgyűlés 1880—61 jegyzőkönyvi pont alatt:

— „a marosi egyházmegye özvegy-árvai gyámintézete közgyűlésének az egyházmegyei közgyűlés által ajánlattal fölterjesztett folyamodását annak engedélyezéséért, hogy azon papok, kik 1876 előtt léptek be és özvegygyel nem osztoztak, oldoztassanak fel az 1866 évi közzsinati határozat azon kötelezése alól, mely szerint első évi papi fizetésök felerészét tartoztak befizetni az egyházmegye özvegy-árvai pénztárba; azon papok ellenben, kik 1876 éven innen foglalták el állomásaikat, kötelesek legyenek“

áttette az igazgató tanácshoz azon útasítással, „hogy az ezen ügyre vonatkozó adatokat beszerezve, jövő évi közgyűlésünk elé torjesszen be e tárgyban véleményes javaslatot.“

A mélt. állandó igazgató tanács fölkérte az egyházmegyei intézetektől megerősített alapszabályaikat, netalán történt módosításait s e tárgyban fölterjeszteni szándékolt véleményeiket.

Elismerésre méltóan cselekedett e lapok nt. szerkesztője, midőn lapja terét megnyitotta ezen „fontos kérdés“ megvitatására, minden oldalról felvilágosítására.

Eddigélé szoltak e tárgyhöz Miklósi József (Pr. Közlöny 1880 28, 29, 31 sz.), Novitius (1881 4 sz.), Senior (1881 9 sz.); ide sorolható még Szilágyi Farkastól „A nagy-onyedi ev. ref. egyházmegye papi özvegy-árva gyámintézetének alapszabályai“ (Egyh. és isk. Szemle 1880 31 sz.).

Mint hogy épen marosi egyházmegyénk intézeti közgyűlése hozta felszínre a „fontos kérdést“, bátorodom én is egy kevés tért kérni, hogy csekély tehetségem szerint fölvilágosításához járulni igyekezzem.

Teljesen egyetértek „Senior“ azon megjegyzésével, miszerint „Novitius“ „az interkalarisról nem bir teljesen tiszta fogalommal, vagy legalább nem birt akkor, midőn cikkét írta, mert az interkalaris jövedelméről olykép intézkedett egyházkerületünk, hogy az új lelkészre nézve semmi szin alatt nem képezheti sérelmének tárgyát.“

Az tűnik ki, szerintem is, Novitius sorából, hogy „nem az interkalaris az, a mi fáj neki“ (s még valószínűleg soknak), noha fölhozott indokait nagyobb részt nem osztom.

Talán nem veszi sértésnek „Senior“, ha megjegyzem, hogy az elődje özvegyével nem osztozott pap állomása első évi fizetésének felét az egyházmegyei özvegy-árva intézet pénztárba fizetni rendelő egyházkerületi köztörvény és minden belépő új pap által egy évi fizetésének bizonyos százalékát (25°/_o, 10°/_o, 30°/_o, ¹/₆) ugyanoda fizetni határozó egyházmegyei megerősített gyámintézeti szabály közt csakis azon egyformaságot vette figyelembe, hogy mind a kettő szerint az összeget ugyanazon pénztárba kell fizetni. A két fizetés különbségéről — lényegében és következményeiben — pedig vagy „nem birt — mindőn cikkét írta — tiszta fogalommal“, vagy legalább ezen különbséget cikkében föltüntetni elmulasztotta.

Azonban, mielőtt ez állításomat igazolnám, s őszinte véleményemet nyilvánítanám, mi fáj valóban Novitiusnak (és még valószínűleg soknak), engedje meg Senior, hogy marosi egyházmegyénk eljárását téves világitásban föltüntető eme szavait: „a marosi egyházmegyéből több lelkész azon kérelemmel járult az e. k. közgyűléshez, hogy azon köteleesség alól . Itt ugyanis, úgy látszik, 13 év eltelte után az egyházmegye arra ébredt fel egy szép reggelen, hogy gyámintézete javára az egyes, 13 év előtt s azóta beköltözött lelkészekről „szép összeget vonhat be“ az igazság és tényekkel egyezőleg igazítsam helyre.

Hogy nem több lelkész folyamodott, hanem maga az intézeti közgyűlés, azt igazolják az e. k. közgyűlés jegyzőkönyve 61 pontjának fennebb betűről-betűre idézett szavai. Hogy az egyházmegye nem „13 év eltelte után ébredt fel egy szép reggelen“, s mi okon terjesztette fel épen a közgyűlés, kiténik a következőkből.

Valamint egyházkerületünk több egyházmegyéjében, úgy a marosiban is a 40-es évek elején alapított a gyámintézet. Egy választott bizottság, a partialis synodus felügyelete s ellenőrzése mellett, pontosan, szembetűnő előmenetellel vezette ügyeit. Az absolutismus nyomasztó időszaka mondhatni, mitsem akadályozta előmenetelét. De az 1868-iki egyházmegyei szervezet életbeléptével, a fraternitás nem találta fel magát az egyházmegyei közgyűlésben, a bizottság vesztette támaszát a partialis synodusban. Megtartotta a bizottság üléseit pontosan, határozott lelkiismeretesen; határozott az elődje özvegyével nem osztozott belépett új paptársra nézve 1872-ben (1866-tól ez ideig egy új paptárs sem lépett ily állomásra), s azután esetenként határozatait ismételte, a tartozókat név szerint megjelölte, felszólíttatni rendelte. Határozatai rendesen papiron maradtak; engedelmesség, végrehajtás szünetelt; nemcsak ilyenmű tartozást nem fizetett egyik is, hanem hatodot, részvényt, sőt tiszta kamatot is csak az, ki önszántából akart. Élénk viták merültek fel az egyházmegyei bizottsági közgyűléseken, a melyek az egyházi lapokból ismeretesek. E viták nem voltak mindig szenvedély nélküliek. Vitatkozás közben aztán „arra ébredt fel“ papi testületünk, hogy a hátrálók szinte felülmulják a kötelevelekben álló összeget, s a kötelevelekben álló összeg is, bár 3 drb. kötlevelet kivéve, a többi betáblázási záradékkal van ellátva mind, de mivel a helyszinelés alkalmával kitűzött zárhatár idő alatt be nem jelentettek, a záradék per útján lévén érvényesíthető, mondhatni, csak papiron áll. Ekkor elnémult a vita, egyetértéssel módosítva lettek a szabályok, az egyházmegyei közgyűlés ajánlattal fölterjesztette, s a főtiszt. kerületi közgyűlés 1878: 94 jegyzőkönyvi pont alatt megerősítette.

(Folytatása következik.)

AZ ÁLL. IG. TANÁCS N. ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvárt, 1881. ápr. 3.

Jelen vannak: Nagy Péter püspök, mint elnök, Lóczy Ferencz, Incze Mihály, dr. Kolozsvári Sándor, Szász

Béla, dr. Jenei Viktor, Gyarmathy Miklós, Parádi Kálmán, Bodor Antal, Szabó Ádám, Deák József.

Az időközben elnökileg ellátott ügyek előterjesztetvén, helybenhagyó tudomásul vétettek.

Az elnök ajánlatára a n.-enyedi kollegium előljárósága fölszóllítatik, hogy e hó 15-ig küldje föl nyilatkozatát az agentiale és Telekianum elszámolása iránt tett javaslattól.

A széki egyházm. esperes a sajó-udvarhelyi egyházközség vagyoni ügyei érdekében sürgősen fölhivatik, hogy mutassa ki, mi vagyona van a sajó-udvarhelyi egyházközségnek fekvőségben? tőkékben? tőkepénzei kiknél és mily biztosítékra vannak elhelyezve? mennyi a kamathátralék? egyúttal küldje föl az illető egyházközség múlt évi bevételéről és kiadásairól a számadási kivonatot.

A felvinczi egyházközség temploma cserepezésére és egy új torony építésére vonatkozó szabályszerű költségvetés s illetőleg tervrajz Kovács Sándor mérnök által ajánlott módosítással helybenhagyatott.

A kolozs-kalotai egyházm. tanács ajánlatával fölterjesztett templomépítési tervrajz költségvetése és szerződése a n.-almási egyházközségnek több rendbeli módosító ajánlattal helybenhagyatott, figyelemessé tétetvén az illető egyházközség azon helytelen eljárására, mely szerint a tervrajz helybenhagyása előtt az alapzatot már kiásatta.

A n.-enyedi kollegium előljárósága elfogadás és jóváhagyás végett beterjeszti m.-szentkirályi haszonbérlet kérését, melyben a haszonbérlet tartamát a még hátralévő három évi időn túl 9 vagy legalább 6 évvel meghosszabbítani kéri; egyidejűleg fölhatalmazást kér az illető előljáróság arra, hogy minden olyan bérlővel, ki a birtokot gondosan kezeli s a haszonbért rendesen fizeti, tetszés szerint meghosszabbíthassa a bérleti idő tartamát árverés nélkül. Ig. tanács a kérésnek helyet nem adhat, mivel nem tartja magát illetékesnek megváltoztatni az egyházközségi közgyűlés azon határozatát, mely a haszonbérletet 6 éves cyclusban állapította meg.

A m.-vásárhelyi kollegium 1879 évi számadása helybenhagyatott és pénztárnoka a szokott fenntartással feloldoztatott.

r. t.

A KERESZTYÉNEK ÁLLAPOTA PERZSIÁBAN. *)

— Eredeti tudósítás. —

Urumiah, márcz. 10. 1881.

Perzsia mostani keresztyénei romjai s elkorcsosult maradványai assyriai ósatyáiknak, a chaldeaiknak, nestorianoknak; vannak köztük katolikusok úgy, mint protestánsok, kiket utóbbi időben, némi csekély részben, vallási te-

*) Wagner hazánkfia, ki katonai szolgálatban Perzsiában időzik, márcz. 10-iki kelettel egy levelet intézett Báró Bánffy Dániel ő nméltóságához, melyben élénk színekkel festi az ottani keresztyének állapotát. E magánlevélből adjuk a fennebbi részleteket.

kintetben angol s francia missionariusok vezetnek. De ezek a szegény emberek oly kemény bánásmódban részesülnek a mohamedánok részéről, hogy a zsidók sorsa Európában száz év előtt sokkal kedvezőbbnek mondható. Némileg az indiai keresztyénekre emlékeztetnek Mexico fensikjain, de megfordítva, mert ezen indiánokat a spanyol inquisitorok tüzzel-vassal igyekeztek megtéríteni, s sikerült is ez nekik annyiban, hogy e szegény emberek előttük csókolták s vetették a keresztet, de távol szemek elől, a Cordillerák és Andesek fensikjain Witzliputzlit imádták; a régi médek és assyrok e tartományokban azonban a szegény keresztyének csak elrejtve s titokban tartottak isteni tiszteletet, s ha mindjárt ez idő szerint a missio és Európa igazán elégtelen oltalma alatt imádkoznak is kápolnában Istenüket, sorsuk borzasztó, s minden keresztyén, ki nem akarja, hogy kutyaként bántalmazzák, vagy épen kivégezzék, a muzulmánok szokásait, külsőségeit s erkölceit kénytelen fölvenni, ha mindjárt csak tettetésből is. Török turbánt hord borotvált fején, s töök nemzeti ruházatot visel, nehogy rögtön fölismeressék; tiltva van neki valamit egy igazhivőnek eladni, legfőlebb féláron. Ha ruhája egy muzulmánt érint az utszán, elverik, mint egy kutyát, mert tisztátlanná tett egy igazhivőt. Legszebb leányait fölkatatják, s erőszakkal valamelyik hárembe hurcolják, s ha egy ily szerencsétlenség sikerül üldözői körmei közül elmenekedni, a legjobb esetben agyonütik, azon hamis vád alapján, hogy bárha muzulmán nő lehetett volna, mégis keresztyén akart maradni.

A szegény keresztyént üti, veri, a nagy vallás háborúban, mely a sunnik és schiahok között még most is foly, mind a két fél, s ha végre elkeseredésében külföldre akar menekülni, orosz földre, a határon föltartóztatják, elfogják, s jaj neki és az övéinek! Az egyetlen közeli keresztyén állomot, Oroszországot, mely egy tekintélyes segregnek ez országba küldésével könnyen segíthetne ez állapotokon, a féltékeny Európa s Angolország tartják vissza. Sajnos, hogy politikai viszonyok következtében nem képes a hatalmas keresztyénség a mahomedánismust e hajdan keresztyén államokból kiszorítani, vagy legalább a muzulmán kormányokat kényszeríteni, hogy a keresztyén vallást a többivel egyenjogú vallásnak ismerjék el.

Az egész keresztyén világ elfeledi Oroszország terjeszkedésétől való félelmében, mennyi ártatlan keresztyén vérént ontá ki a mahomedánismus. A perzsa különben szabadelvű, nemes gondolkodású ember, de a török fanatikus vad állat vallásos kérdésekben s civilizációra képtelen.

Wagner.

VIDÉKI ÉLET.

Az erdővidéki egyházmegyéből.

1881 márczius 27.

Egyházmegyénk f. hó 7-én tartotta ez évi rendes közgyűlést, hol daczára a rossz időnek, néhány közgyűlési tag

*) Tárghalmaz miatt késett.

Szerk.

hiányzott csak. A közgyűlés istenitisztelettel vette kezdetét, melyen a szolgálatot Révay Pál egyházm. aljegyző végezte, Mátyé: VII, 22—23 alapján: „A keresztyén farizeusok“-ról elmélkedvén, kik tanítanak a Krisztus nevében, de nem a Krisztus szellemével; ördögöt űznek: a Krisztus nevében, de az ördögök fejedelme, a sátánnal; hatalmas dolgokat cse'ekesznek: a Krisztus nevében, de nem a Krisztus lelkével! Ezekről mondá Jézus: „mérgező kigyók fajzatjai“, „festet koporsók“, „kivül piros, belől férges almák“, „báránybőrbe öltözött farkasok“ Ki mondá nektek, hogy „a z én pitvarom küszöbét tapossátok“? „Soha nem ismertelek titeket, távozzatok el előlem álnokságnak cselekedői!“

Templomból kijövet esperes afa rövid megnyitó beszédében üdvözli a közgyűlés tagjait, s Istennek áldását kérve a közgyűlés munkálkodására: a gyűlést megnyitottanak nyilváníttja.

A tárgysorozat rendjén olvastatik a 264—1881 sz. a. kelt igazgató tanácsi leirat, a tanítói nyugdíjak beszolgáltatása tárgyában. Tudomás és ahhoz alkalmazkodás végett köröztetni határozottatott.

Több felső leirat ezúttal nem lévén: felolvastatott Nagy Ferencz, baróthi levita levele, ki esperesi engedély nélkül elhagyván állomását a múlt év közepe táján, erről lemond, s kéri esperes afiát, hogy most a szerencse mosolyogván másutt: adjon bizonyítványt, s egyszersmind vegye tudomásul lemondását.

A közgyűlés a lemondást tudomásul veszi és meghagyja az anyaegyház lelkészének, hogy mielőtt egybehívna a baróthi leányegyház híveit, biztos tudomást szerezzen levita afa viselt dolgairól, vegye számba a neki átadott tárgyakat és járjon végére: nem vett-é fel illetéktelen fizetést stb. Ezekhez képest esperes afa a bizonyítványt ki fogja szolgáltatni.

Következett az esperesi jelentés az egyházmegyei vizsgáló bizottság befejezett munkálatáról.

E jelentésből kiemeljük:

a) A n.-baczoni iskolai magtár ügyét, melynek pénzkészlete majdnem 3000 forint, magtári gabonája pedig a száz hektót meghaladja. Az adósok és kész fizető kezesek száma 200-on felül van, s a presbyterium arról győződött meg az egyházközségnek 1881 január 7-én tartott közgyűlésében, hogy a magtári vagyon veszélyeztetése nélkül jövőre is, a régi kezelésmóddal, tovább haladni nem lehet, mert a közgyűlésnek kétharmada vagy közvetlen adósa, vagy kész fizető kezes lévén: érdektelen határozathozatalra nem képes. Ajánlja az egyházmegyei vizsgáló bizottságnak, hogy a künn lévő tőkék 3—4 évi részlettörlesztéssel mondassanak fel, s az évenként befolyó összeg takarékpénztárba helyeztetvén: alkalmasszerűleg olyan fekvő birtok vásároltassék rajta, melynek jövedelme fölértjen a vételár százalékával.

Az egyházmegyei közgyűlés máltányolja a nagybaczoni egyházközség presbyteriumának ezen javaslatát, s bárha az egyházközség közgyűlése a presbyteriumnak ezen ajánlatát nem fogadta is el: fölír a mélt. ig. tanácshoz további intézkedés végett.

b) A m.-hermányi egyházközségre vonatkozólag jelenti, hogy ezen egyházközség középületei maig se lévén biztosítva, jóllehet évről-évre meghagyatott annak eszközlése, ez alkalommal pedig jegyzőkönyvileg hagyatott meg a megyebírónak: február elején a papi csűr leégett biztosítatlanul!

A közgyűlés szomorúan veszi tudomásul e mulasztásból származott kárt, és az ügyet további törvényes eljárás végett átteszi a köztörvényszékhez.

c) Köpecz — úgy mond esperes afa — nevezetes peres ügyeiről. Sok adósa ellen kellett pert indítani, de veszély még nincs. Itt is az a baj, a mi n.-baczoni egyházközségünknel, hogy sok a közvetlen és közvetett adós, s nem lehet érdektelen határozatot hozni; megbotránkoztak a jó erkölcsűek, hogy az egyházmegye vizsgáló bizottsága a 100 frtos összegekre betáblázást rendelt — annyira megbotránkoztak, hogy a megyebíró e miatt beadta lemondását és új megyebíró választásra kellett fölhívni az egyházközséget. De a mint a lelkész jelenti a közgyűlésnek, mégis megmaradt, s így egygyel kevesebb baj van ma Köpeczen!

d) Nagy-Ajtáról örömmel jelzi, hogy tek. Zathureczki József úr mily buzgósággal fáradozik e kis egyház anyagi emelkedésén; pénzűkéje 1712 frt.-ra, magtára 157 hektora emelkedett, s ha ily tisztakezűleg foly, rövid időn czélhoz jut a kepeváltsági alap.

e) Bölönre nézve csak a régi szomorú dolgokról tehet jelentést. A vagyonkezelés minden kritikán alól áll, nem szaporodik; senki egy lépést sem tesz az egyház érdekében, hogy busásan meg ne jutalmaztassa magát érte. A múlt évben kiküldött bizottság fölterjesztett munkálatára felsőbb helyről még intézkedés nem tétellett.

f) Közép-Ajtáról, mint az egyházmegye legvirágzóbb egyházközségéről úgy szellemi, mint anyagi tekintetben a legörvendetesebb jelentést tehet. Iskolája fénye a többieknek, kepeváltsági alapja 16,196 frt.

g) Ajta anyagi állapota ezt is felülmulja, 26,234 frt. lévén kepeváltsági alapja, de már iskolája sok kívánni valót hagy fenn.

Mint hogy az egyházi hívek egymás között meghasonlottak egy új iskolatelek vásárlása fölött a közgyűlés Révay Pál és Zsigmond Benjáminot küldötte ki a czélba vett telkek megvizsgálása végett, azon útasítással, hogy azok közül a legalkalmasabbat, és minden kikötések nélkül, az egyházközségre legelőnyösebbet kiválasztván, vigye keresztül a vásárt és tegyen jelentést eljárásáról, az egyházközséget pedig útasítsa, hogy a jövő tanév elejére az új telken az iskolát építse fel, természetesen a terv- és költség-előirányzatot előbb bererjeszti jóváhagyás végett.

h) Végül a kis-baczoni egyházközség beléletéről hoz fel jelentésében egy szomorú körülményt, mely szerint a tanító és néhány híve között meghasonlás történt, s a tanító ellen panasz tétellett. E panasz nem tartozván a közgyűlés elé, köztörvényszékünkhez tételtek át az ügy megvizsgálás végett, útasítatván esperes afa, hogy panasz-

lótól a szokott vizsgálati költség előre vétessék be a hibás fél terhére.

Az itt fel nem soroltakra általánosságban megjegyzi, hogy azokban semmi lényegesebb jelenteni valót nem tált. Az iskolákra szintén általánosságban azt jelenti, hogy a himlőjárvány miatt néhány ideiglenesen bezárított, de a többiekben rendes folyamatban megy a tanítás és kielégítő eredménnyel.

r. l.

(Vége következik.)

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns egyh. és iskolai Lap“ idei 14-ik száma „Budapest“ feliratú vezércikkében Bierbrunner Gusztáv ezt írja:

1869 óta buzgalkodunk az egyetemes theologiai akadémia felállítására körül, de ma még hátrább vagyunk a céltól, mint voltunk indítványozásakor. A kérdés csomója üdvös megoldásának sikertelensége azonban korántsem a pénzhányból ered, hanem onnan, hogy mi itt, hol egy magyarországi ág. hitv. evang. egyház méltóságához illő és a kor kívánalmainak megfelelő theologiai akadémia felállításáról van szó, először az egyetemesség magaslataira fölemelkedni nem tudunk és másodszor azon helyet, melyen az intézet egyedül helyesen felállítandó volna, combinationkból egészen kihagytuk.

A mi azt a kérdést illeti, hogy az egyetemes theologiai akadémia hol állítandó fel, egy percig sem kellene tétováznunk, hanem szívvél-lélelkel mondanunk, hogy: Budapest.

A helv. hitv. testvérek Budapestben fenálló theol. tanintézete buzdító példa arra, hogy ez lehetséges. A lehetőség még növekedni fog, ha az egyetemes theol. akadémiára tett és ígért alapítványok nem a hagyományozás holt betűje, hanem éltető szelleme értelmében értékesítettnek.

E hagyományozásoknál a főszűly nem a helyre, hanem az „egyetemes theologiai akadémia-ra“ helyezendő. Kétségkívül a fiatalabb nemzedék, melynek szíve e tekintetben is az ország fővárosához szit, a legközelebbi egyetemes gyűlésen oda fog hatni, hogy az egyetemes theologiai akadémia egyedüli méltó helyén — Budapestben állíttassék fel.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Mióta e lapok hasábjairól a külföldi rovat a tér szűk volta miatt nem egyszer kiszorult, sok olyan adta elő magát úgy az ó-, mint az újvilágban, mik hallgatással mellőznünk már azért sem szabad, mert legfőbb törekvésünk arra irányul, hogy olvasóinkat a kor és az események színvonalán tartsuk. Ezért, midőn külföldi rovatunk rövid időre elejtett fonálát ismét fölvevesszük, el nem mulaszthatjuk, hogy azon eseményeket, melyek egyházi

téren előadták magokat, legalább főbb vonalaikban ne vázoljuk.

Fordítsuk tehát tekintetünket legelőbb az agg Európára, s úgy tapasztaljuk, hogy nem sok örvendetést regisztrálhatunk.

Németország heves társadalmi harc színhelye. Az antisemita mozgalom, mely újabb időkben, hazánkban is nagy hullámokat ver, folyton izgatottságban tartja a kedélyeket. Az egész ország két pártra szakadt, hirlapok, magánosok és hivatalnokok egész lévvel küzdenek, vitáznak a zsidók ellen és mellett, sőt maga a trónörökös sem átalotta e mozgalomba szintén beleavatkozni, a mennyiben több ízben nyilatkozott e kérdés fölött, s zsidóellenes mozgalmat határozottan elítélte. A mozgalom főintézői *Stöcker*, udvari lelkész, és egy *dr. Henrici* nevű szenvedélyes zsidó gyűlölő, s ha az előbbi visszavonulóban is van a küzd-térről, annál hevesebben folytatja a harcot az utóbbi. Ez üldözési szenvedély gyakran a nevetségesbe megy át. Így p. o. dr. Henrici kimutatta, hogy Ábrahám, a zsidók törzsatyja, kit eddig mint az erény és egyenes lelkűség mintaképét ismertünk, semmivel sem különb egy közönséges nyereszkedő zsidó zsidónál. Ily körülmények között nem csoda, ha még a nép emberei közül is sokan a zsidók pártjára állanak s semita népgyűléseket tartanak.

Irland elnyomott, igazságtalanul igába vert népe egy lélekemelő szabadságharcot kezdett meg elnyomói, az angolok ellen. Hogy fog e harc kiütni, e perczen meg nem mondhatni. Ha üdvös következményeket is vonand maga után, a szabadság tekintetében, annál többet ártott, s fog még talán ártani a vallásos intézményeknek. Természetes, hogy ott, a hol a polgár teljes fegyverzetben kél és nyugszik, a legtöbb esetben szó sem lehet nyugodt isteni tiszteletről. Ez még csak megjárja, de elszomorító hírek fekszenek előttünk a papi személyek bántalmazásáról is. Ily körülmények között teljes szívünkben őhajtuk e harc befejezését, melynek kihatása még a jövőre is káros befolyással lehet.

Franciaország a jóllét lágy párnáin nyugszik, s izgatóbb hírek felőle épen nem terjednek. Csupán néhány nevezetesebb mozzanat említhető vallási téren. Egyik az, hogy Páris városa a protestantismus mártírjának, *Colligny admiralnak* egy emlékszobrot szándékszik állíttatni, másik az, hogy a francia közoktatásügyi miniszter megtette az első lépéseket a párizsi nagy protestáns egyházközség parochiáiba leendő felosztására. A képviselő-kamara épen most vitat egy törvényjavaslatot a hadseregben uralkodó vallásszabadságról. E szerint a katonák semmi általános isteni tiszteletet nem lesznek kötelesek meglátogatni, s így a különböző hitfelekezetűek nem lesznek kényszerítve egy vallás isteni tiszteletét látogatni meg.

Helvétia protestánsai is érzik egy kapocs hiányát, mely egygyé foraszsa őket. E célból Zürich kanton egyháztanácsa azon javaslatot tette, hogy minden évben egy általános egyetemes zsinat tartassék, melyen Schweiz összes kantonjainak protestánsai képviselve legyenek, s közérdekű ügyeiről tanácskozzanak.

Oroszország szintén rendkívüli harc színtere. A túlcspangó szabadság harca ez, a homályt kedvelő zsar-

noksággal. Azok, kik a harczot vivják, gyakran oly eszközökre vetemednek, melyek a nemes eszméhez, melyért küzdenek, épen nem méltók. Így az utóbbi időben megbotránkozást keltett a mivel világbán azon *merénylet*, melynek az agg *II. Sándor csár* áldozatául esett. Mint hirlik, fia s utóda *III. Sándor csár* sokkal szabadelvűbb ember, s sok engedményeket teend vallási tekintetben is. Elvárjuk!?

Afrika déli részén a *boerok* küzdenek szabadsá-

gukért az ango lok ellen. E háború a legnagyobb mértékben veszélyezteteti az ott lévő *keresztyén missiokat*, sőt, mint a tudósítások hangzanak, a legtöbb helyen teljesen meg is semmisítette mindazon üdvös eredményeket, melyeket eddig a buzgó missionariusoknak elérni sikerült.

Ezek főbb vonásaiban az utóbbi hónapok nevezetesebb eseményei.

AZ, ERŐ. PROT. KÖZLÖNY TÁRCSÁJA.

A VALLÁS AZ EMBERISÉG ŐS KORÁBAN.

(Folytatása és vége.)

Hogy a tűz mily benyomást tett az emberek lelkére, kitetszik onnan, hogy a fejlődés magasabb fokán is, t. i. a mikor már voltak Istenei, ezen Istenek mellett is sokáig megmaradt a tűz imádása. Bátran állitható, hogy a historiai népeknél is el volt terjedve a régibb időkben. P. o. világos nyomai vannak Ázsiában a zsidóknál, chaldeusoknál, Kis-Ázsia összes népeinél, a médok, persák, scythák, sarmatáknál, India minden népénél és az araboknál. Áfrikában az egyiptomiaknál, a hol minden templomban folyvást égni kell a szent tűznek, továbbá Aethiópiában és Lybiában. Európában is sokkal általánosabb volt a Vestaféle szent tűz cultusa, mint a hogy első tekintetre gondolná az ember. Görögországnak egy városa sem volt, a melynek ne lett volna prytaneuma, megannyi külön szent tűzzel. A keresztyén középkorban a még pogány poroszoknál folyvást égett a szent tűz, és ha véletlenül kialudt, a pap a halállal lakolt gondatlanságáért. Mexicoban még a fölfedezések korában megvolt a szent tűz tisztelete, Peruban pedig a Nap szüzei örködték a szent tűz fölött, épen mint Rómában a Vesza papnői.¹⁾ Még ma is sok nép imádja a tüzet. P. o. Amerikában a Natcher és Ojibwa törzsek, Áfrikában a Congo négerék. Nagyobb figyelmet érdemelnek e részben a persák, kik már nem vad népek és mégis nagy részök mai napig is tűzimádó. A tunguzok az égi testek mellett a tüzet is imádják,²⁾ és soha sem esznek húst a nélkül, hogy ez első falatot a tűzbe ne dobják. A mordvaiak is tisztelik, áldoznak is neki, nevezetesen egy darab lepényt dobnak bele.³⁾ A mi őseinkről is azt mondja Theophylaktus: „a magyarok erősen tisztelik a tüzet.” Sőt a keresztyén dogmák közt is lehet a tűz cultusának némi maradványát vagy emlékét találni.

Azonban volt a tűz föltalálásának sokkal fontosabb eredménye is, mint a tűzimádás. Nevezetesen az, hogy miután látta az ember, hogy a kőben és fában ilyen erő rejlik, az e fölött való gondolkodás által lett képessé arra, hogy különbséget tudjon tenni az anyag és az abban rejülő erő

közt, s ez vezette őt a test és lélek közti különbség fölfogására is.

A tűz imádása volt az átmeneti lépcső egyfelől a fetichismusra, másfelől az emelkedettebb vallási fogalmak első stadiumára, u. m. a természet imáadásra.

A mi a fetichismust illeti: ezt sokan úgy tekintik, mint (hogy egy új divatú kifejezést használjak) a tűz cultusának ellaposodását, elposványodását, vagyis mint megállapodást azon a stadiumon, a melyen az ember imádtta egyszerűen a kő- és fadarabot, mint tüzeszközöket, különösen pedig azon fajú fák egyes darabjait, a melyek leggyakrabban használtattak a tűz előállítására. E fölfogásból folyt, hogy a kőnek, fának minden olyan darabja, a mely a shamánok kezében megfordult, szentté lett és ez volt a fetich.

Azonban noha e hypothesis elfogadhatónak látszik, nagy nehézségeket okoz az a körülmény, hogy vannak fetiches, a melyek nem kőből és nem fából vannak. P. o. vannak fetiches, u. m. a szent állatok bőréből, a melyeket karperecz alakban használnak; továbbá agyagból. Ezen utóbbiak többfélék, u. m. madaraknak, halaknak és négy lábú állatoknak agyagból gyúrt és kiszáritott alakjai, a melyek vagy füzér alakban vannak összekötve, vagy valami zacskó formában tartatnak. Úgy látszik, hogy ezeket úgy is lehet tekinteni, mint a fetichismusnak az állat-cultussal kombinálását. Továbbá, minthogy a kő- és fadarabok gyógyítás és varázslás eszközeiül is szoktak használtatni: némelyek azt mondják, hogy a fetichismus talán nem is vallás, hanem csak varázslás, boszorkányság. És e nézetet azzal támogatják, hogy a mai vad népeknél az a fetichismus alapeszméje, hogy a fetich oly eszköz, a melylyel hatni lehet az Istenre vagy Istenekre. Továbbá azzal is támogatják, hogy a vad népek, ha nem teljesül valamely kérelmek vagy imádságuk tárgya, köztudomás szerint, jól elverik a fetisht. Azonban igazsága van Tylornak, midőn azt mondja, hogy igen gyakran megesik, miszerint az idők folyamában megváltoznak a czerimoniák alapjául szolgáló eszmék, ellenben a czerimoniák változatlanul megmaradnak.¹⁾ Ezt ide alkalmazva, ha a mai vad népek fetichsei talán nem mondhatók is Isteneknek, alig kételkedhetünk a felől, hogy az ő-korban azok voltak.

Sokkal emelkedettebb álláspont az, a melyen az em-

¹⁾ Lubbock: On the Origin. etc. 229, 31 l.

²⁾ Max Müller: Introduction etc. 199.

³⁾ Barna Ferd. i. m. 31 l.

¹⁾ Tylor i. m. II. 364. l.

berek a követ és a fát nemcsak mint a tűz eszközeit, hanem önmagokért tisztelték. A kő, fa és a víz cultusának az ad nagy historiai fontosságot, hogy ezt tekinthetjük úgy, mint a természet imádás kezdetét.

Hogy a kő, fa és víz valóságos imádás tárgyai voltak, arra nagyon sok bizonyosság van. P. o. Amerikában, közép Áfrikában, Egyiptom déli részein, a Sahara környékén, továbbá Sziberiában, Lapponiában és India szigetein sok népnél ma is valósággal szentek némely élőfák. Tylor látott Mexicóban egy szent cyprusfát, a melynek ágain soha sem hiányoztak az áldozatok. Franklin pedig Északamerikában látott egyet, a melynek ágain, egyéb áldozati ajándékok mellett, bivalhús és ruha szövet darabok is függöttek. A historiai népek közül a régi görögöknél Zeüs szent tölgyfája Dodonában e cultus maradványa. A germánoknál még a Nagy Károly korában is megvolt. Köztudomású tény, hogy Károly, midőn a szászokat fegyverrel térítgette a keresztyén hitre, kivágatta a nép szent fáit. A brémai püspök pedig még ezután egy század mulva is kénytelen volt kivagdaltatni a szent fákat. Barna Ferdinánd pedig a mordvaiaknál is említ szent tölgy- és hársfákat, mint a melyeknek ágaira aggatják a tojásos lepény áldozatokat, karácson estéjén pedig a szent nyirfa szerepel.¹⁾

A víz cultusa ma is megvan Guineában némely néger törzseknél és az amerikai indiánoknál, és pedig annyira megvan, hogy imádkoznak hozzá és áldozatokat dobnak bele. Az ázsiai indusok már sokkal fejlettebb népek, mégis szentnek tartják a Gangest és áldoznak neki. A régi görögöknél is kétségtelenül megvolt a vízcultus. P. o. Okeanos nemcsak a víz Istene, hanem víz Isten volt; sőt tudjuk, hogy Thetis a folyamokat is meghívta az Istenek olym-pi gyűlésére.

A mi a kövek cultusát illeti, ez ma is megvan Abisyniában, a Tahiti szigeteken, a Féji-eknél és Amerika némely vad törzseinél. Sőt Európában a keresztyén közép korban is sokáig megvolt. P. o. Theodorich canterbury érsek a VII-ik században tiltja a kövek tiszteletét, Edgar király ugyanezt teszi a X-ik században, Kanut pedig a XI-ikben. Továbbá Frankországbán az 567-ben tartott toursi zsinat meghagyja a papoknak, hogy ne eresszék be a templomba azokat, a kik még most is imádják a köveket; a VII-ik században a nantesi zsinat hasonló módon rendelkezik. Nem tagadhatjuk el, hogy a mi őseinknél is megvolt a fa, kő és víz cultusa. Szent László törvénye világosan mondja, hogy „a ki pogány szokás szerint áldozik a fák, források és kövek mellett, büntetésül fizessen egy ökröt.“

Az őskori emberek természet imádásának s általában vallási fejlődésének legmagasabb foka volt a nap s az égi testek cultusa. „Ez volt a legmagasabb lépcső, a melyre eljuthatott a gyámoltalan emberi elme.“²⁾

Első tekintetre úgy látszik, hogy a vallási fejlődés ezen stadiumára eljuthattak az emberek a legrégebb korban is, mert évezredek át láthatták, tapasztalhatták a nap világító és melegítő erejét. Azóban vannak komoly figyel-

met érdemlő körülmények, a melyek oda mutatnak, hogy a nap cultusa aligha jött, sőt nem jött létre a tűz feltalálása előtt. P. o. azon vad népek, a melyek ma is teljesen vallástalanok, valamint egyebet nem, úgy a napot sem imádják. E tekintetben különös figyelmet érdemelnek az északi sarkvidéken lakók, a kikre nézve nagyon jótékony az a melegség, a melyet a rövid ideig látható nap nyújt. És még sem imádják a napot. Továbbá, a vad népek életének nem egy részlete van olyan, a melyek világosan mutatják, hogy a földi tüzet úgy tekintik, mint az égi tűz, vagyis a nap egy részét. Ilyen p. o. az, hogy az életet, egészséget a nap ajándékának tekintik, ellenben a halált, betegséget a sötétség szellemeinek tulajdonítják. Nevezetesen azt hiszik, hogy a beteg emberben meghomályosodott, elgyengült az élet tüze. Innen van, hogy a betegségek gyógyításának legszokottabb módja az, hogy a varázslók a beteg szájába lehellenek, vagy mellette tüzet gyujtanak, vagy a kővel és fával, mint tűzszerszámokkal, csinálnak holmi bűvös czeremoniákat. Még fontosabb körülmény az, hogy vannak vad népek, a melyek a napnak minden reggel tűzzel áldoznak, u. m. a pipa tüzével. P. o. a Huron melléki indiánok a pipát a nap ajándékának tekintik, és midőn reggel rágyujtanak az első pipa dohányra, arczza a nap felé fordulva, szent pietással eresztik az első füstöt a nap felé, s egyet-egyet a 4 világ-tájék felé. A Hudson öböl melléki indiánok pedig a pipából 3 füsttel üdvözlök a fölkelő napot. Hasonló módon fejezik ki tiszteletüket más Isteneik iránt is.¹⁾ Noha más alakban, de megvan ez a fejlettebb népeknél is. Grimm ezzel hozta kapcsolatba a régi historiai népeknél megvolt azon szokást, miszerint Isteneiknek a tűz segélyével adták át áldozataikat, midőn azokat megégették, továbbá azon közönséges hitet, hogy az Istenek előtt kedves áldozat füstje az égbe emelkedik.²⁾ Továbbá sok vad népnél megvolt régebben az a szokás, hogy halottjaikat megégették, az australiaiaknál pedig ma is megvan. Nagy tévedés volna azt hinni, hogy ez valami közegészségügyi szempontból történik. Nyíltan megmondják ők, miért teszik ezt. Azért, hogy mivel a halott lelke különben is az égbe megy, utána küldik a testet is az égbe felszálló füst alakjában. Ki nem tudná, hogy még ma is, Európa minden országának köznépénél megvan az a babonás fogalom, hogy a bolygó tüzek a halottak lelkei. Ez is azt mutatja, hogy nagyon sokáig uralkodott az emberek-nél az a hit, hogy a lélek, mint tűz, rokonságban van a nappal.

Mindezen okoknál fogva az ethnologok csaknem általánosan elfogadták azt a nézetet, hogy a nap csak a tűz föltalálása után lehetett Istenné, t. i. akkor, a mikor az emberek már tudtak elmélkedni azon analogia fölött, a mely van egyfelől a lélek és tűz, másfelől a földi és az égi tűz közt.

Ladányi Gedeon.

¹⁾ Barna Ferd. i. m. 24, 30, 31. l.

²⁾ Max Müller i. m. 215. l.

¹⁾ Waitz i. m. 182. l.

²⁾ Grimm i. m. 215. l.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1881. ápr. 9-én.

— Évnegyedes előfizetőinket előfizetéseik megújítása s feles számú hátralékosainkat hátralékaik törlesztésére tisztelettel kérjük, kijelentve, hogy azoknak, kik elismervényt aláírva nem küldöttek be, s előfizetői kötelességüknek sem tettek eleget, a lap további küldését megszüntetjük, mert nem vagyunk azon helyzetben, hogy a lappal ingyen szolgáljunk. 1881 ápr. 9.

A kiadóhivatal.

— Néhai Nagy Ferencznek, kolozsvári főtanodánk egykori tanárának s nagyhirű pomologusnak hátrahagyott özvegye is elköltözött egy jobb világba. 1876 óta, midőn élete hú társát elveszítette, az özvegyi bánat setét fellege borult lelkére s testi ereje is megrendülvén, örökké szerető szívének egyetlen örömét s vigaszát azoknak körében kereste s lelte föl, kiket övéinek mondhatott, s kik őt a gyermeki hála s szeretet érzelmeivel környezék. A nemes szívű nő s gyöngéden szerető édes anya földi maradványai f. hó 8-án, az őt tisztelők s szeretők tömeges részvétele mellett tétettek nyugalomra; ravatala fölött Szász Gerő esperes mondott megható imát s a főtanodai énekkar zengette el a bús búcsúdalt. Emlékét megőrzi azok, kiknek szívében lakozott, s kik a soha el nem apadó hála s szeretet fájdalommal fognak örködni a hant fölött, melyben nemes hamvai pihennek! A családi gyászjelentés így hangzik:

Szász Domokosné sz. Nagy Ilka, saját, férje Szász Domokos, helybeli ev. ref. pap és egyházkerületi közjegyző, fiok Károly; testvére Nagy Miklós szerkesztő; nagynénje Simon Anna; nagybátyja Vajna Miklós, valamint a rokonok és hozzátartozók nevében a gyermeki szeretet mély fájdalommal jelenti, hogy jó édes anyjuk, az illetőknek napja, nagyanyja, testvére, rokona, néhai Nagy Ferencz ev. ref. tanár özvegye, Simon Juliánna, élete 64-ik, özvegye 6-ik évében f. hó 5-én csöndesen kimult. Kiszemvedett tetemei f. hó 8-án d. u. 4 órakor, rövid halotti ima után, a b.-farkas utcza 7 számú háznál lévő lakásáról a köztemető kertjébe nyugalomra helyeztetnek. Kolozsvárt, 1881 ápril 6. Béke poraira!

— A képviselőház a hely. és ág. evang. egyház kérvényét a keresztelés ügyében folyó hó 2-án tárgyalta, s Baross Gábor előadó ama indítványát fogadta el, hogy a kérvény megfontolás és ennek folytán szükségessé válható törvényhozási eljárás kezdeményezése céljából a kormánynak adassék ki.

— Gr. Kun Kocsárdnak egy újabb nemes tette. Szászvárosi gymnasiumunk épületének további kiépítése szükségessé válván, az e célra szükséges 12,000 frtnak

fele részét a nemes gróf kölcsön adja, oly feltétel mellett, hogy halála után ez összeg is a tanoda tulajdona maradjon. Adja Isten, hogy a tanoda mentől későbbre legyen ez összeg tulajdonosává!

— Részvétnyilatkozat. Sayous Ede a montaubani ref. theologiai fakultás egyik tanára — mint a Debr. prot. Lap írja — valamint a theologiai tanári kar is maga részéről részvétét és sajnálatát kifejező levelet intézett Debreczenbe a Révész Imre halála feletti veszteség alkalmával; egyúttal — miután személyes barátja volt az elhunyt — kéri tudomásukra hozni a bánatos özvegynek, gyermekeinek, a rokonoknak s Révész tisztársainak fájdalom kifejező megemlékezését.

— Személyi hírek. Szabó Pál, sz.-szolnoki egyházmegyénk érdemes esperese, ki betegeskedése okán, az esperesi hivatal folytatásától visszavonult vala, f. hó 8-án — mint örömmel értesülünk — az ügyek vezetését újlag átvette. Időközben Nagy László helyettesítette őt elismérésre méltó buzgalommal. — Gergely Károly, a „Debreczeni protestáns Lap egyik szerkesztőtársa s főiskolai tanár krassói pappá választatván, tanári állásáról lemondott. A főiskola benne tanerőinek egyik legkitünőbbikét vesztette el. — A bihari egyházmegye a Papp Károly lemondása által megürült esperesi hivatalra Gaál Imre n.-kerekii ref. papot választotta meg.

— Gyászhir. Kolozskalotai egyházmegyénket súlyos veszteség érte. Benedek Pál, bikali ref. pap s az egyházmegyének évek hosszú során át érdemes jegyzője, hosszas és gyötrelmes betegség után f. hó 3-ikán meghalt. Szép képzettség, vallásos buzgóság s nemes egyszerűség ékíték az elhunytat s örökíti nevét egyházközsége, egyházmegyéje s egyházkerületünk évlapjain. Áldassék emléke!

A FŐTISZT. PÜSPÖK ÚR A KÖVETKEZŐ KÖRÖZVÉNYEKET

BOCSÁTOTTA KI:

Köröztetnek.

330—1881. Erdővidéki egyházmegyénkben a baróthi levitai állomás. Javadalma: a hivatástól kepeváltás és ozipora czimen 80 o. é. frt., 3 legatióból évenként 20 o. é. frt. Kegyhagyományi tőke kamataiból évenként 20 o. é. frt. minden tanulótl 40 kr. tandíj, t. Zathureczky Gyula urnál szabad étkezés, ha magát a levita illően viseli; egy okleveles tanító számíthat még vallásitanításért 50 o. é. frt. államségélyre. Kötelessége: isteni tisztelet elvégzése és az iskolában a törvény kívánalmai szerint való tanítás. Pályázati határidő: ápril vége. Folyamodványok t. Szász József esperes afiához Biharczfalva (u. p. Baróth) küldendők.

338—1881. Széki egyházmegyénkben a buzai IV. oszt. papi állomás 458 o. é. frt. 48 kr. fizetéssel. Pályázati határidő: ápril vége. Folyamodványok t. Báthori Déniel esperes afiához Székre küldendők.

361—1881. Küküllői egyházmegyénkben a m.-bogáti második tanítói állomás. Javadalma: 360 o. é. frt., szállás és tüzelő fa. Kötelessége a fiúgyermekeket a törvényszabta módon tanítani. Pályázati határidő: ápril vége. Folyamodványok — a tanítói oklevéllel együtt — t. Benedek Ferencz esperes afiához Harangláb (u. p. Dicső-Szt.-Márton) küldendők.

Főlkérem t. t. esperes és vizsgálatom alatti egyházaink t. lelkes aflat, hogy a püspöki jelentéshez kellő adatokat sziveskedjenek e hó végéig multhatatlanul beküldeni.

Kolozsvárt, 1881 ápril 4.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden külde-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beíratás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: „Kelj föl.“ — Özvegy-árva gyámintézetek.
— Vidéki élet: Az erdővidéki egyházmegyéből. (Vége.) r. I. —
A szilágy-szolnoki egyházmegyéből. (Közgyűlés.) Dombi Lajos. —
Egyházi lapszemle. — Külföldi szemle. — Tárca: Bethlen Gábor
és Kendy István. Közli: Szilágyi Sándor. — Különfélék. — Hiva-
talos rész.

„KELJ FÖL!“

(Husvét ünnepére.)

Husvét ünnepe a legfönségesebb diadalün-
nep. Nem oly diadalnak ünnepe, minőt a világhódi-
tók városok és falvak füstölgő romjai fölött, vér-
áztatta csatasíkon annyiszor ünnepeltek már, harso-
nák riadó hangjával harsogva túl a zokogó jajt,
mely a hátramaradott özvegyek s árvák szive mé-
lyéből szakadott föl. Diadalünnepe a világosság-
nak a sötétség, az igazságnak a tévely, az erénynek
a bűn, az életnek a halál fölött! És e diadal hőse
a Dávid fia, a lelkek örökké élő Királya, kinek tró-
nusa magasabb, fénylőbb és méltóságosabb mint
valamennyi: a Jézus Krisztus! Erősebb vala
ő, mint a gyűlötség, mely táborot járt körüle; mint
a hitetlenség, mely követ gördített sirjára; mint a
halál, mely örök martalékaúl tekinté. Diadalmasko-
dott valamennyi fölött s az a kétezer év, mely föl-
tárult sirja fölött elröppent, az igazságnak, a hit-
nek és szeretetnek mindazon kincsei, melyeket a
nyomába lépő emberöltők tőle örökölték, s melyek-
nek birtokában élni boldogító s meghalni idvesség-
re vezérli: mind arról tesznek bizonyosságot, hogy ő
ma is él, örökké él s ura a lelkek országának, Is-
ten dicsőségére!

De a husvét ünnepe nemcsak az ő diadalün-
nepe; azzá lehet s kell lennie mindnyájunkra néz-
ve. Már az apostol megmondá, hogy a Krisztus
„azoknak, kik elaludtak, lett első zsen-
gójük“ s „miként ő feltámadott a halál-
ból, azonképen kellnekünk is új életben

járnunk.“ Krisztus nekünk nemcsak az engedel-
mességben és szolgálattételben; nemcsak a szenved-
ésben s keresztbordozásban, hanem példányképünk
a föld porából fölemelkedésben, az új életre ébre-
désben is, hogy együtt ünnepelhessük vele meg nem-
csak nagypénteket, hanem husvét ünnepét is.

„Serkenj föl, te ki aluszol s kelj föl
a halálból“: ez ébresztő szózat zendül felénk
husvét reggelén. Keltsen visszhangot e szózat mind-
nyájakat lelkében, kik e sorokat olvassátok.

Keljetek föl a hitetlenségnek, ennek a lelki
halálnak sirjából. Nem olyan hitet kívánunk mi
töletek, mely hozzá tapad a betűhez s meghatáro-
zott hitcikkék és hitvallások nyügébe akarja vetni
a szellemeket; nem olyan hitet, mely útját akarja
állani a szabad vizsgálódásnak s szent borzadálylyal
fordul el a tudomány vívmányaitól és nem olyan
hitet, mely igaz voltával büszkélkedve, mohó kár-
örömmel süti mások homlokára az eretnység bélye-
gét. Hanem kívánunk töletek hitet, mely a léleknek
benső ereje arra, hogy mindig s mindenben keresse,
fürkészszze, magához ölelje azt, a mi igaz a tudás
végtelen világában; szeretettel csüngjön azon, a mi
szép a természetben, a művészetben s az életben, s
kövesse még önfeláldozása árán is azt, a mi az
örök jó eszményéhez közelebb vezérli. Az ilyen hit
a szellem fölszárnyalása a magosba, hol ragyogób-
bak a sugarak s üdőbb a lég. Az ilyen hit közele-
dés az ég felé. Keljetek föl s igyhigyetek!...

Keljetek föl az önzésnek, a nemesebb érzel-
meknek sirjából. Mily sokakra ráborult ennek a sir-
nak halma! Azokra mind, kiknek saját parányi én-
jük mindenben az első s fő; kiknek vágyaik, remé-
nyeik, törekvéseik, küzdelmeik látkörét saját érde-
kők határolja s azon túl rájuk nézve nem létezik
semmi, senki! Az ilyenek lehetnek bölcsek, gazda-
gok, hatalmasok, e világ szerint boldogok, lehetnek

minden, csak egy nem: Krisztus követői. Elfelejtkezni önmagunkról, saját pillanatnyi hasznunkról s áldozni erőt, időt javáért azoknak, kikkel Isten minket megáldott; szeretettel hajlani küzdő, szenvedő, szűkölködő, könnyező embertársaink felé és segíteni rajtuk; küzdeni nemes lángolással jóllétéért, előhaladásáért a hazának, az anyaszentegyháznak s az egész emberiségnek: ez az új élet, ez a föltámasztás! Keljetez föl s így küzdjetez és így szeresetez!

És serkenjetez és keljetez föl a csüggetegség álmából, abból a sirból, melybe lényeteknek erkölcsi ereje, bátorsága, egy jobb jövőbe vetett bizalma hanyatlak alá s alél el. Nézzetez Krisztusra, ki a szenvedések viharában meg nem ing, kinek önbizalma az akadályokkal szemben folyton nő, — nézzetez rá, az örök diadalmasra! A magát legerőtlenebbnek érző emberben a ható, alkotó, kitartó s küzdő képességnek csodás erői rejlenek, mint a párányi magban, melyből vihartól edzett, rügyeket szökkentő, lombokat hajtó, gyümölcsöket termő pálcma nő. Az önbizalmatlanság s csüggetegség: halál; az önbizalom s bátorság: élet, szülőanya minden nagynak, igaznak, nemesnek és jónak! Ne feledjetez: a jövőnk munkásai vagytok, miként vala a Krisztus, midőn testben járt a földön, miként az ő ma is s örökké az ő mindent átható, megelevenítő, meghódító szelleme által, mely fölött nincs s nem lehet hatalma az időnek és halálnak. Keljetez föl s az ő szelleméből merítetez bátorságot, bizalmat s így munkáljatez!

Hadd zendüljön s keltsen visszhangot, Husvét ünnepén, szivetek, lelketek mélyén a magasból alhangzó dicsőének:

Halleluja! Halleluja!

ÖZVEGY-ÁRVA GYÁMINTEZETEINK.

Marosi egyházmegye, 1881 ápril 12.

(Folytatás.)

Ezen módosított szabályok alapján 1879-ben alakult újra gyámintézetünk; a választott bizottság tagjai, az esperessel élükön, a gyűlés színe előtt esküt tettek le az intézet ügyeinek lelkiismeretes kezelése, felügyelete és szabályainak megtartására. Közbe legyen mondva, esküjükhöz hívek voltak; még a veszendőnek vélt tartozások is biztosítottak, a hátrálékok nagy részben bevétettek, az alapítók több mint 6000 frttal gyarapodott.

Ezen bizottság, több rendbeli jegyzőkönyvi határozat alapján, felszólította az elődeik özvegyével nem

osztozott, 1872—76-ik évben belépett öt új paptársukat is, állomásaik első évi jövedelme általok elhasznált fele részének a törvény értelmében, zárhatár idő alatt, a gyámintézet pénztárába befizetésére. A illetők zárhatár idő letelte előtt fölfolyamodást adtak be az intézeti közgyűléshez, hivatkozva a törvény nem tudására, más egyházmegyékben is gyakorlatban nem létére stb. Fölfolyamodásukat az 1880 évi májusi rendes intézeti közgyűlés tárgyalta, az illetőket kihallgatta, a tanácskozás higgadtan, szenvedély nélkül folyt le. Véleményem szerint legdöntőbb befolyásúvá lett egyiknek, a Senior által fölhozottal egyező emez érve: „ha állásom elfoglalása első évében reá kényszerítettek volna, kiéhezem, kironyoskodom, addig családot nem alapítok, de ma már...“ A különböző vélemények összesimultak, s teljes egyetértéssel egyhangúlag hozatott a következő határozat: „Intézeti közgyűlésünk elhiszi, hogy 1876 előtt, midőn a pap választási szabályok közé tisztán beigtattatott, ifjú paptársaink nem tudták, vagy legalább nem tartották teljesen kötelező erejű törvénynek, miután azonban ezen tartozás egyházkerületi köztörvényen alapúl, az elengedésre nem érzi ugyan magát följosogitva, de az erre illetékes hatóság, a főtiszt. egyházkerületi közgyűléshez fölfolyamodik, engedélyezését kérve a kötelezettség terhe alóli földoldoztatásokra stb.“ És ezen fölfolyamodást fölterjesztette az egyházmegyei közgyűlés egyhangúlag, ajánlattal.

Ezen kissé hosszás, de tényhű leírásból, azt hiszem, kitűnik, hogy a marosi egyházmegye, ha szintén nem sokkal korábban kezdett is éberebben működni, nem „13 év eltelte után ébredett fel“, és semmiesetre sem azon szándékkal, hogy „13 év előtt és azóta beköltözött lelkészeketől szép összeget vonhat be.“

Fölemlitendőnek vélem még, miszerint marosi egyházmegyénkben 1866-ban 15 új paptárs lépett be, kik elődeik özvegy-árváival osztotak; 1872—1876-ig 5, 1878—1880-ig 3, kik elődeik özvegy-árváival nem osztotak.

Legyen szabad még az ügy ez oldalának teljes megérthetésére annyit ide jegyezni, hogy midőn a múlt 1880-iki e. k. közgyűlésen, marosi egyházmegyénk ezen folyamódása tárgyalatott és többfelől bizonyos érthető fölszólamlások történtek, az e. k. közgyűlés egyik igen tisztelt világi tagja fölállt, s ilyen szavakkal kezdette beszédét: „Bámulattal állottam fel, midőn hallom, hogy van egyházkerületünknek egy 13 év előtt hozott törvénye, és hallom itt a nt. esperes urak szájából, jobbról és balról, biz az az én egyházmegyémbe sincs végrehajtvá, biz azt mi sem teljesítettük. És ezen beszéd végén tett indítvány eredménye lett a 61. alatti határozat. Csekély véleményem szerint sem azért, mint Miklósi József gondolja: „útasítván az igazgató tanácsot a gyámintézeti szabályok beszerzésére és azoknak egyöntetű alakban a jövő közgyűlésre benyújtására“, sem azért, mint Senior czélszerűbbnek vélné: „okkal-móddal az egyházmegyei gyámintézeti alapokat egy központba hozni össze, együttes kezelésre helyezni el...“, hanem, mert az igazgató tanácsnak kötelessége felügyelni, hogy egyházkerületünk minden törvénye legyen az illetők

által teljesítve; teendője: ha valamely törvényt czélra vezetőknek nem talál, indokolva módosítását ajánlani, indítványozni; joga és kötelessége: az egyházmegyei özvegy-árvai gyámintézetek ügyeit is felügyelni, szabályaik teljesítését ellenőrizni, számadásaitat felülvizsgálatra fölkiívanni, felülvizsgálatni.

És most térjünk azon állításom igazolására, miszerint „Senior“ csakis azon egyformaságot vette figyelembe, hogy mind a kettő szerint az összeget ugyanazon pénztárba kell fizetni.

Az 1865 évi papválasztási szabályok módosították a még néhány évvel korábban érvényben volt azon törvényt, mely szerint az elhalt pap özvegye és árvái egy egész kegyévi lakást és jövedelmet élveznek; a pap halálát követő Szt. György, illetőleg Szt. Mihály naptól a következő Szt. György, illetőleg Szt. Mihály napig új pap nem választatik, úgy, hogy az özvegyet és árvákat félévi lakás és jövedelem illeti az egyházközségtől. Azután új pap választatik, de „hivataloskodása első évében a fizetésnek csak felét kapja, másik fele pedig az özvegynek és árváknak fizetendő.“ Ezen törvény életbelépte után 1866-ban adta be a szilágyi egyházmegye indítványát, hogy „ha sem özvegy, sem árvák nem maradnak, a jog és méltányosság szempontjából, a meghatározott félfizetés adassék az özvegy-árvai pénztárnak.“ Ez indítványt fogadta el és tette mindegyik egyházmegyében kötelező erejűvé a közzsinat 91., az egyházi főtanács ugyanazon évi 18. alatt. Mindkettő módosítás nélkül vétetett át az 1876-ki szabályokba.

Ezen törvény szavai s létrejövése körülményeiből egyenesen következik egyfelől az, hogy

nem a belépő új pap adja „elődje özvegye és árváinak, esetleg az özvegy-árva gyámintézetnek „első évében a jövedelem felét“, ki a törvény tiszta szavai szerint „első évében a fizetésnek csak felét kapja“, hanem az egyházközség, illetőleg egyházkerületi köztörvény, miután másik fele nekik fizetendő; másfelől az, hogy

ha sem özvegy, sem árvák nem maradtak, nem a belépő új pap fizeti, hanem az egyházközség, illetőleg egyházkerületi köztörvény az özvegy-árva intézetnek az évi papi fizetésnek felét, miért az új pap onnan valami jövedelmet várhatna, hanem a „jog és méltányosság szempontjából“ fizeti a közös özvegyek és árvák részére, azaz mindazon papok özvegyei és árvái gyámolítására, kik az üreseedés ideje alatt a papi szolgálatot teljesítették, s még esetleg canon szerint teljesíteni kötelesek. És nem úgy rövidíti meg ez által az új pap első évi jövedelmét, hogy „aránylagos tisztességes illetékben ne részesítetté utódait“, — mert hiszen ugyanazon törvény biztosítja és ugyanazon egyházközség visszafizeti kétszerezesen bekövetkező halála esetén özvegyének és árváinak a lakáson kívül egy fél és egy egész évi fizetés fele részében.

(Folytatása következik.)

VIDÉKI ÉLET.

Az erdővidéki egyházmegyéből.

1881 márczius 27.

(Vége.)

Ezek után következett, Révay Pál elnöklete alatt, Borbáth Márton és Bartos László személyében kiküldött bizottság jelentése, a mlts. áll. ig. tanács múlt évi 1070 sz. alatt a „tanárválasztási módokzatok“ tárgyában adandó véleménynyel, a mint következik:

1) Egyházmegyei közgyűlésünk a főt. egyházkerületi közgyűlésnek 1880-ik évi 21 jk. szám alatt, a „tanári qualificatio“-ra nézve hozott határozatát teljesen magáévá teszi.

2) A mi pedig a választási módokat illeti, arra nézve következő véleményét óhajtja érvényre juttatni:

a) akár újonnan rendszerezített, akár üresedésbe jött régiebb tanszékre a pályázatot az ig. tanács hirdeti ki, az illető tanoda hordozván annak költségeit;

b) a pályázati folyamodványok az illető tanoda előjáróságához nyujtandók be, melyeket az előjáróság a főt. egyházkerületi közgyűlés 1880 évi 21 jk. szám alatt hozott képesi tetségi okmányok szerint lajstromoz és az ig. tanács útján a főt. egyházkerületi közgyűléshez fölterjeszti;

c) az okmányokkal fölterjesztett folyamodványok a közgyűlés alkalmával a dictatura irodájában közszemlére kitétetnek a választás megejtéséig;

d) valamennyi képesített folyamodó, minden kijelölés mellőzésével, választás alá bocsáttatik;

e) végül, ha csak egy képesített folyamodó lenne: a jelenlévő közgyűlési tagok egyharmadának kívánságára, a választás a jövő közgyűlésre elhalasztandó.

A közgyűlés a bizottság által beterjesztett ezen vélemény egyhangúlag elfogadta.

Következett a tanügyi előadó jelentése.

Előadó jelenti, hogy az egyhm. határozata szerint a folyó tanévben is meglátogatta az iskolákat s örömmel hozza tudomására közgyűlésünknek, hogy az iskolákban a növendékek pontosabb följártatását észlelte mindenütt. Fájdalommal tudatja azonban, hogy Kis-Bacsonban 1880 oktobertől 1881 február elejéig, Bölönben február elejétől májusig, Szál-Doboson február 10-ikétől májusig, Olasztelken szintén február 12-től májusig a himlőjárvány miatt bezártak az iskolák.

A mi a tanulásban való előmenetelt illeti, a mennyiben most elbírálható, kielégítő.

Végül nagy örömmel jelenti, hogy a közgyűlés által az iskolai takarékpénztárak szervezése és felekezeti iskoláinknál való életbeléptetése körül tett fáradozásait a legörvendetesebb és legmeglepőbb siker koronázta. Fülén, Bardócson, Olasztelken, Köpeczen, Közép-Ajtán, Nagy-Bacsonban és Nagy-Ajtán több mint 100 gyermek megkezdte a takarítást. Nagy-Bacsonban eddig 27 növendék január 10-től fogva takarított 15 frt. 51 krt., Nagy-Ajtán 5 frt. 20

krt., Fülén, Bardócson 1—1 frtot, a többiekben is megindult, de a pénzüsszegegről még nincs jelentés téve.

Az egész ügyben az az örvendetes, hogy a tanítók egész készséggel vezetik a kezelést, az iskolaszékek mindenütt lelkesedéssel fogadták a tanügyi előadó előterjesztését, s azonnal hozzá is láttak a munkához, a növendékek által megtakarított összeg pedig legnagyobb részben önkeresményeikből áll, úgymint fonás, „rigmus“-mondás, tollútépésből stb.

Az intézmény életbeléptetéséhez tek. bardóczi Bartha Károly úr a bardóczi iskolához, br. Rauber Ottó ő nagysága az olasztelkihez, tek. Deák Albert köpeczi bányapénztárnok a köpeczihez, tek. Bedő József baróthi felsőbb népiskolai igazgató a n.-ajtai községi iskolához, tek. Biró Albert baróthi felsőbb népiskolai tanító a közép-ajtai iskolához hozatták meg az íveket úgy a növendékek, mint a tanítók részére, még pedig tanügyi előadó afiának egyetlen fölhevására, a legnagyobb készséggel. E szerint csak Nagy Baczon és Füle hozatta saját pénztárából. Az eddigi eredményekhez képest reményli előadó, hogy a többieknél is sikerül az akadályok legyőzése. Adja Isten!

A közgyűlés elismerő örömmel fogadta tanügyi előadó jelentését, s jegyzőkönyvileg köszönetét fejezte ki említett kegyes „maecenasok“-nak szives ajándékaikért.

Végre következett a directori számadások megvizsgálása és a director választás. Annak felülvizsgálatával s az eredmény jelentéstételével Révay Pál, Bartos László egyházi és Zsigmond Benjamin világi képviselő afiai bizattak meg.

Directorrá választatott — és pedig ez alkalommal ötödikben tiszteltetve meg egyházmegyénk egyhangú bizalma által — Benkő Gergely, n.-ajtai ref. lelkész afa. Isten éltesse a vagyonkezelésben buzgó és tiszta kezű paptársunkat sokáig.

Ezzel a tárgysorozat kimerítettén, esperes afa megköszönve a közgyűlés tagjainak higgadt tanácskozását, az ülést fölsozlatja. Ekkor director afa szives meghívására, az általa 22 személyre rendezett közebédre mentünk, onnan pedig, a barátságos poharak felköszöntése és kiürítése után, ki-ki a maga tűzhelyéhez sietett.

v. l.

A szilágy-szolnoki egyházmegyéből.

(Közgyűlés.)

Kémer, 1881 ápr. 10.

Véleményem szerint, az egyházmegyék életének nevezetesebb eseményei az egyházi heti lapoknak méltó tárgyát képezvén: nem leszek talán szerénytelen, midőn a nagytiszteletű szerkesztő urat az alábbiaknak becses lapjában leendő közlésére szives tisztelettel fölkérem.

Folyó hó 3-án tartotta meg szilágy-szolnoki egyházmegyénk Tasnádon tavaszi s egyszersmind tisztújító közgyűlését. Daczára az idő és út kedvezőtlen voltának, az egyházmegyei képviselő testület tekintélyes számban jelent meg, mely jelenség félreismerhetlen bizonyítéka a közügy iránti érdeklődés s hivatalos kötelességérzetnek.

E közgyűlés annyival méltóbb, hogy egyházmegyénk történelmének lapjain fénypontot képezzen, mivel az ügybuzgóság s testvéri szeretet nemes érzetétől áthatott keblekben meggyőződéssé érlelődve amaz örök igazság: „concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur“, a viszálykodás szelének elfojtásával s a szeretet pánczéllával övezetten szép egyetértés tanújeleit lehet tapasztalni e közgyűlés egész folyamán.

A múlt és jövő egyesülésének a jelen által tanúbizonyosága, hogy midőn közelebbi időkben az egyházmegye idősebb papjai a közgyűlésben való tényleges részvételtől magukat távol tartották, most láthatánk a közgyűlésen oly lelkészeket, kikre alkalmazhatók a költő ama szavai: „candidior tendenti barba cadebat.“

Ez egyházmegyei közgyűlésünk papi testületünk több tagjának halántékára tevé az elismerés babérkoszorúját. Helyettes esperes t. Nagy László afa buzgó működésének lelkes éljenzéssel fogadása*); a rendes esperes, t. Szabó Pál afa megrongált egészsége szerencsés helyreálltának őszinte örömmel üdvözlése; a gyámintézeti pénztárnokságot 11 éven át hiven viselt t. Viski Pál afiának e hivatalra ismételten — nagy szavazattöbbséggel — lett megválasztása; az egyházmegyei papi testület egy veterán tagjának — ki ez egyházmegye közszolgálatában 22 évet töltött el — a szavazatok összeségével az ülnöki karba lett beválasztása: egyenként és összesen méltó elismerés tanúbizonyosága; az egyetértés dicső hajnalának ébredését jelző örvendetes jelenség.

Rövidség okáért mellőzve e közgyűlés 48 pont alá foglalt tárgyainak tűzetes ismertetését, legyen elég fölemlitenem ama fontos határozatot, miszerint közgyűlésileg kimondatott, hogy egyházmegyénk kebelében, azon egyházakban, hol papi özvegy vagy árvák nem maradnak, ezután a papi állomás egy félévig betöltetlen marad, s e félévi papi fizetés illető egyházgondnoka által, a beszolgáló lelkész ellenőrzése mellett, beszédessék, a gyámintézeti pénztárba befizetessék, s a megválasztott lelkész csak ennek megtörténte után nyerjen jogot az egyház papi állomásának elfoglalására, illetőleg csak ekkor adassék meg részére a szükséges esperesi consensus.

Tekintve azt, hogy az eddigi szabályok értelmében az újonnan megválasztott lelkészek első évi jövedelmüknek felét az egyházmegyei gyámintézeti pénztár részére fizetni valának kötelesek; tekintve továbbá azt, hogy az ifjú lelkészek a kezdet nehézségeivel küzdve, legtöbbször csak kötvénynyel valának képesek fizetni a gyámintézetnek: egyházmegyénk ez újabb intézkedése, míg egyfelől a gyámintézet részére teljesen biztosítja az időközi jövedelem befizetését, más részről az új papok vállairól oly súlyos terhet vesz le, melynek nyomasztó voltát mindnyájan érezzük.

Szintén fontos egyházmegyénk közgyűlésének azon intézkedése is, miszerint határozatilag kimondatott, hogy ezután arra, hogy az egyházmegyei közgyűlés határozatképes legyen, legalább 15 tag jelenléte mulhatatlanul szükséges.

*) A helyettes esperesnek közgyűlés elé terjesztett érdekes jelentését közölni fogjuk. Szerk.

Egy lelkésznek azon ajánlata folytán, hogy egyházmegyénk közérdekű határozatai általa összeszedessenek s az egyházmegye által közhasználatra kiadassanak, szükségesnek látta egyházmegyénk közgyűlése, indítványt tenni fölterjesztés útján a végből, hogy — a tiszántúli ref. egyházkerület példáját követve — egyházkerületünk közérdekű határozatainak összeszedése s közhasználatra leendő kibocsátása eszközöltessék.

Végül ide igtatom egyházmegyénk tisztikarának névsorát:

Főjegyző: Nagy László.

Director: Biró Károly (tasnádi).

Aljegyző: Kónya László.

Közpénztárnok: Rózsa Sándor (mivel Viski Pál nem fogadta el a megválasztást).

Tanügyi előadó: Szász Ferencz.

Ülnökök: (egyháziak)

Id. Dombi Lajos, Botka Károly, Surányi Gyula, Gáspár János, Bakcsi Sándor és Biró Károly (mocsolyai). Pótülnökök: Benkő Lajos és Szentkirályi László. Ülnökök: (világiak) Décei Ferencz, Kis Lajos, Lukács László, Kerekes József, Kovácsi Miklós, Faragó Sándor. Pótülnökök: Viski Zsigmond és Kaizler Ignác. Ügyvédek: (egyháziak) Viski Pál, Sebes György és Kovács Ferencz; Ügyvédek: (világiak) Lőrinczi György, Bölöni Sándor és Hunyady Domokos.

A fennebbi sorokban röviden összegezve egyházmegyei közgyűlésünkről szóló tudósításomat: bátor vagyok kimondani, miszerint alig hiszem, hogy találkozék sz.-szolnoki egyházmegyénk papi testületében csak három egyén is, ki helyeslő nyilatkozatával ne szentesitené ez egyházmegyei közgyűlésünk eljárását. Miből kifolyólag szívem mélyéből jövő őszinte óhajtásom: vajha állandóan a szeretet és egyetértés lelke éltetne mindnyájunkat, hogy a közügyek iránt való meleg érdeklődés egyházmegyénk virágzását biztosítaná mindenkorra. Isten velünk!

Dombi Lajos,
kémeri ev. ref. pap.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns egyh. és iskolai Lap“ idei 15-ik számának „A tömeges életbiztosítás kérdéséhez“ föliratú vezércikkében Gyöngyösi Sámuel ezt írja:

Kevéssel azután, hogy gr. Lónyai Béla a tömeges életbiztosítás eszméjét fölsziure hozta, az „első magyar ált. biztosító társaságtól“ egy kis füzet jelent meg, reményt nyújtva a lelkészeknek, hogy ha a társulat ügynökeivé lesznek és biztosítókat szereznek, annyi procentuatióban részesülhetnek, hogy talán biztosítási díjukat is kifizethetik. „Pium desiderium“ az egész! Ha egyeseknek sikerülne is az üzlet, a lelkészek egyetemére semmi előny sem háromlanék belőle; haszna csak a biztosító társulatoknak lenne, mert a lelkészek, ha tömegesen biztosítanak magukat és mint ügynökök több tagot is nyernének meg, a társulat csak azon

procentuatióban részesitené, a mit más ügynökeinek úgy is megad.

De a kijelölt alapon még más nehézségek is állanak a lelkészek általános biztosítása útjában. Ugyanis a biztosító társulatok nem fogadnak el minden jelentkezőt biztosításra. Már pedig nagyon siralmas állapot, midőn a társulat valakit visszaütasít és ezzel kimondja felette a halálos ítéletet.

Akadályozva van a lelkészek tömeges biztosítása az eddigi alapon a díjilletéknek az életkor szerinti nagy különbsége által is, mert ama kis füzet kimutatása szerint míg egy 25 éves ember 21 frt. 2 kr.-t. fizet 1000 frt. biztosított tőke után és egy 45 éves 41 frt. 72 kr.-t, addig egy 60—65 éves embernek 80 frt.-ton felül kell fizetni. A lelkészeknél ily magas díjtétellel tömeges biztosításra számítani nem lehet, mert az idősebbek nagyobb része nem bírná meg ha a kenyeret ki nem adná szájából, vagy csak 1—200 frtot biztosíthatna, ami vajmi keveset érne. Az illeték-díjnak befizetése is a mostani gyakorlat szerint nagyon terhes a lelkészek nagy részére nézve, mert kevesen kapják fizetésüket havonként vagy évnegyedenként pontosan; a legnagyobb rész természetménye eladásából jut pénzhez.

A lelkészek tömeges életbiztosítása czélra vezető csak úgy lesz, ha mind a három prot. lelkészi kar egyszersmindenkorra egy életbiztosító társulatba lép kötelezettségszerűleg. Másik tenni valónk volna hiteles és tökéletes statisztikai adatok beszerzése.

Czikkiró ez előzmények után a következő indítványt teszi:

1. Lelkészi értekezleti körök, egymáshoz közel lakó lelkészek vitassák meg, hogy a társulás útján előnyösen lehetne-e szerződni valamelyik solid társulattal, és megállapodásaikat közöljék egyházi lapjainkban.

2. Ha a többség czélszerűnek találná a mozgalom megindítását, a három felekezet részéről a lapok útján e téren teljesen szakavatott lelkészeket kellene fölkeríteni, kik a statisztikai adatokat összeállítanák és megvitatásra előkészítenék.

Ha a statisztikai adatok készen lennének és a kijelöltek tervjavaslatot készítenének, az ország valamelyik központján országos prot. lelkészi közgyűlés tartatnék, melyen az eszme életbeléptetésének módozatai meghatározatnának, ha tekintélyes többség pártolná.

A „Debreczeni prot. Lap“ 7 és 10-ik számának „A zsinati képviselők választása s a zsinati költségek“ című vezércikkében Tiszántúli így ír:

A magyar ref. egyetemes konvent 1879-ben az alkotmányozó zsinat alakításának és szervezetének szabályzatát elkészítette, melynek 3 §-ában a képviselők választása ügyében ezen általános utasítás foglaltatik: „az egyes egyházkerületekből küldendő képviselők megválasztásának és igazolásának módját az egyes egyházkerületek maguk határozzák meg.“

A zsinati képviselők választásának többféle módja van, de legtermészetesebb és legigazságosabb volna a népesség és egyházközségek száma szerint e czélra külön alakítani választókerületeket. Azonban ez oly sok nehézséggel és akadály-

lyal járna, a melyeket alig lehetne legyőzni. Czélszerű lesz az egyházmegyék választási jogát most is fentartani. Képezzen jelenleg is minden egyházmegye egy önálló választókerületet, oly módon, hogy választhasson egy egyházi és világi képviselőt.

A zsinati költségek mennyiségének meghatározásánál nem szabad figyelmen kívül hagyni ama körülményt, hogy a zsinati képviselők mindnyájan napidíjjal láttassanak el. Ennek fedezésére pedig nem lehet más forrást megjelölni, mint egyedül az önkényes adakozást és lélekszám szerint másfél vagy két kr. adókievetését.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Érdekes a küzdelem, melyet a különféle árnyalatú pártok a polgári házasság érdekében és ellen folytatnak. Hazánkban, mint következményeiből látjuk, a polgári házasság pártjának törekvései jutottak fölszínre. Hasonló eset fordult elő **Dániában**. E kis országban divott ugyan eddig a polgári házasság, de olyan személyek számára, kik az állam vallása, a katolikus vallás, törvényeit megvetve, elválásuk után új házassági szövetségre léptek. Most azonban a dolog más fordulatot vett, a mennyiben a vallás és közoktatásügyi miniszter egy törvényjavaslatot terjesztett a kamara elé, a polgári házasság kötelezővé tételéről. Az eredményről még nem birunk tudomással.

Örményország. Az örmény érsek, Miguiriditsch Dikranian, mint egy Konstantinápolyból jött tudósítás jelentí, egy általa közrebocsátott, állítólagosan, államot-veszélyeztető röpirat miatt fogságra vettetett.

Mazében, Ausztráliában az Ujkaledóniához tartozó Loyalty-szigetek egyikén kitört vallásháborúról, mely a múlt

év július havában folyt le, következő tudósítást hozzák a lapok. A kanakoknak a protestáns missióhoz tartozó egy csoportját megtámadták a katolikus kanakok dorongokkal és vasrudakkal fölfegyverzett csoportjai. Minthogy a protestánsok nem voltak fölfegyverkezve, tehát futásnak eredtek. Ez első eredmény által vérszemet kapva, fegyveres hirnőköt küldtek a katolikusok a protestánsokhoz, hogy azokat csatára hívják, a melyben istenítélet által kell annak megállapíttatni, hogy melyik vallás jobb. A protestánsok megtagadták az ütközet elfogadását, hogy a vasárnap nyugalmat általa meg ne zavarják és elnapolták a dolgot a legközelebbi napra. Hétfőn megtörtént az ütközet, s a katolikusok tökéletesen megveretvén, egy halomra futottak, mely könnyen védelmezhető volt. Körülfogva és éhség által fenyegetve, követeket küldöttek a győzőkhöz és abban egyeztek meg, hogy a meggyőzöttek fizessék a hadisarczot. Majd fölszólitották a katolikus missionariusok a katolikus kanakokat, hogy semmi kártalanítást ne adjanak és biztaták őket a francia katonák oltalmával. Az idegen lelkészeknek az ő ügyökbe való beavatkozásán földühödve, átvonultak a protestáns kanakok az egész szigeten és lemészároltak minden benszülöttet, a ki csak az ellenfélhez tartozott, sőt a csecs-szopó gyermekeket sem kimélték. Ez oktalan kegyetlenkedés volt, s mindezen szomorú események a katolikus hittérítőket terhelik, kik az általok megtérített kanakokat már régi időtől fogva ingerelték a protestánsok ellen. A keresztyénség terjesztése elé a római katolikus hittérítők különben is akadályokat gördítenek. Inkább szövetkeznek a pogányokkal, mintsem a protestáns hittérítőkkal vállvetve terjesztenék az Isten országát. Oly bűn ez, mely szégyene az egész római katholicizmusnak.

AZ „ERŐS. PROT. KÖZLÖNY” TÁRCHÁJA.

BETHLEN GÁBOR ÉS KENDY ISTVÁN.

Bethlen Gábor egyik legszebb, legmelegebb levelét mutatam be magáról az eredeti példányról írva, mely Maros-Vásárhelyt a gróf Telekiak levéltárában őriztetik. De hogy a levél minden vonatkozása annál érthetőbb legyen, szükségesnek tartom egy pár szót előre bocsátani.

Ez a Kendy István a Báthory Gábor koraltnoka volt, kit a fejedelem mint összeesküvőt nótázott. Régi főrangú családból származott, mely egyaránt gazdag és előkelő volt, de szerencsétlen is egyszersmind: őseinek egész hosszú sora bakó bárd alatt végezte életét, vagy a száműzetés keserű kenyerét ette. Kendy Ferenczet és Antalt Izabella királyné végeztette ki (1558); Kendy Jánost, Gábort és Farkast Báthory Gábor nótáztatta (1575); Kendy Sándort, Ferenczet és Gábort Báthory Zsigmond végeztette ki (1594). Ennek a Sándornak fia volt István, ki katholicizált. Bethlen

Gábortól háromszor nyert kegyelmet s háromszor árulta el urát. Bethlen megbocsátott neki, de természetes volt, hogy nem bizott benne s alatta nem emelkedhetett. A nagyra-vágó embert ez bántá, s hogy pályát törhessen magának, házasság által akart a fejedelemmel rokonságba jutni.

A fejedelem asszonynak nővére, Károlyi Katalin neje volt Rhédey Ferencz váradi kapitányának. Rhédeynének első férjétől volt egy leánya, Bánffy Zsuzsánna, akkor még 13 éves leány, ezt kérte meg Kendy István.

A házassághoz természetesen Bethlen meggyőzése is kívántatott, s hogy gondolkozott ő e dolgról, kitetszik alább következő leveléből, melyet Rhédey Ferencznek, a leány mostoha atyjának írt, s mely azért is érdekes, mert Bethlen mély vallásos érzületét föltárja előttünk, de a mely kortörténetileg is érdekes.

Spectabilis et magis* dne affinis* nobis honorande.

Kgd levelét az estve felé hozák, melyben több írás között kívánja az én censurámat Kendi Istvánnak való vá-

lasztételére. Látom ez mostani irását is, és az előbbent is, melyekből én megszokott avagy magával született nemzetéről fajzott álnokságnál egyebet nem colligálhatok, mely ő írásra énnekem sok írással kellene megfelelnem Kgdnek, ha mindazokat le akarnám jedzegetni, a miket az ő mostani intentumában látok, de arra üdöm sem levén, csak egy nehán szóval irom mostan Kgdnek az én ebbeli vékony censurámat. Az mi az Kendi ebbeli kívánságát illeti, ha vallásunkon való keresztyén ember volna, ha proscriptus nem volna, kinél ez világon mi lehet rettenetesbb gyalázat? a kit igaz törvén szerint urának, nemzetének, hazájának elárulásáért proscibálnak, ha ezzel az házassággal nem kereskednék szokása szerént, ha elméjében, csendes természetiben tökéletes volna, mondom, ha ezek az difficultasok ez dologban nem volnának, mit kellene Kgdnek asszonyomhoz való igaz szeretetiért istentől nagyobb szerencsét kívánni annak az árva gyermeknek ennél? bizonyára semmit nem, mert Kendi igen nagy és régi nemzet, csak hogy negyed iztól fogva az pellengérek alatt nyakzták őket; ő maga serény elméjű, okos jó deák, jó gondviselő, magaviselő. De ha mélyebben gondolkodunk az dologról, könnyen feltalálhatni ezt, hogy ezzel az házassággal csak kereskedik, és ebben nem az gazdagságot keresi, mert azt tudja, hogy ott nincsen; nem az felettébb szépséget is keresi, nem is az maga idejéhez illendő állapotot keresi, mert tudja felettébb való gyermeki állapotját, hanem keresi ezzel csak ezt, miképpen az gyermek által maga előbbenni állapotját in integrum restituálhatná, atyafiságunkban férkezhetnék, melyet ha végben vihetne, azután minden ő megszokott mesterségének exerceálásának continuálásában ezerképpen való alkalmatossági adatnának és engedtetnének sok újabb zürzavarnak indításában, praktikáknak forralásiban; de bár ezeket az opiniokat hátra tegyük, csak ezeket gondoljuk meg, ebben basonló-e hozzá az gyermek, feltaláljuk, hogy nem, sőt sok ideig kellene még várni. Ha keresztyénnel való házasságot akarna követni, holott ez még 13. esztendősen, én pedig bizony nem javallom 14. és 15. esztendőjének előtte akárki is gyermekét, hogy házasságra adja egy nehány okokért, melyre elegendő példát hozhatnánk cum experientis. Másodsor ő pápista, mi orthodoxusok levén, meggondolhatja Kgd azt, hogy Kendi nemsokára pápistává tenné, előltatná az gyermeket, és arról Kgték tartoznék számot isten előtt adni, nem a gyermek. Harmadik, soha oly nagy urasága nem lehet Kendinek ezután, hogy az proscriptionak rettenetes gyalázatja örökké rajta nem marad. Azért nekem ilyen okokból bizony nem tetszik ez az házasság; mindazáltal valami Kgdnek és asszonyomnak ő iglmének legjobbnak ez dologban tetszik, azt kövesse, nem az én vékony értelmemet, mert az gyermek nem enyim, hanem asszonyom szülötte, Kgdnek is ő Kglméért az gyermekkel minden jót kell cselekedni, gondját kell viselni, mert az igaz keresztyéni indulat, szeretet Kgtől azt kívánja; más az mi legnagyobb, hogyha az mindenható istennek elvégezett szent akaratja leszen ez dolognak vágbemenetele felől, senki emberek közül azt meg nem gátohatja, mert az szent házasságot, fejedelmek inaugurálását, hadak meg-

verését ő felsége minden rendelkezéit között ez hármat legkiváltképpen magának választotta. Istent hijja segítségül Kgték könyörögvén ő felségének, hogyha az ő nevének dicshire, az közönséges társaságnak javára, Kgtéknek becsületire tendál ez házasságnak realitása, mutasson módot ő felsége ennek tisztességesen való végben meneteli felől Kgtéknek, én elhittem kétség nélkül, az úristen módot mutat benne. Kendi uram az szent szeretetről az házasság állapotjában keveset gondolkodik az mint eszemben veszem, mert im nem régen Sándorfinét az nagy vénasszont, ki volt 50 esztendősnél nagyobb sokkal, kevés gazdagságért elveszi vala, ha az asszonyinak akaratja lett volna reá, de proscriptus állapotjára nézve nem ment hozzá; Nyári Pálnó asszonyom sem adta leányát neki. De én ezeket nem azért irom, hogy az Kgték akaratját ezzel megátoljam, sem hogy az árva gyermeknek szerencsését elveszessem, távol legyen, hanem irtam csak az én elmémet az Kgd kívánságára; valami Kgtéknek jónak tetszik, azt cselekedje, én semmiben nem ellenkezem a Kgték ebbeli akaratjával, sem Kgdre ezért nem neheztelek, ha neki adja is Kgték. Mikoron magát megtisztithatná az rút hiból, melyben sokáig ül, az országgal deleáltathatná articulusban inseralt proscriptioját, melyet én Medgyesen celebrált első gyűlésünkben véghez nem tudék vinni, ezt ha végben vihetné, azután avagy ezenközben énelem is elhitethetné, ezután hogy csendes lenne, dolgaiban nem praktikálna, sorsával contentus lenne, jószágát kezéhez vehetné Erdélben, melyet az ő notáján maga nénye bir, Lonát, Kodort, Keczyitet (Kecsetet?) talám azután én is különben gondolkodnám az dologról, de így simpliciter ennél egyebet nem mondhatok. Én reám méltán nem panaszkodhatik, mert ha bejött volna a hozzám, assecuratiomra satisfaciált volna császárral való transactionknak amaz articulusnak: (Magus Stephanus Kendi principem Transsylvaniae debito more requirat de statu suo, mely ezt kívánja, hogy bejöjjön, ellenem való rétket megismervén, megkövetvén gratiát impetráljon.) Eddég külömb állapotja lehetett volna, de ez ideig mindenkor csak azt kereste, hogy jószágához férhessen és az erdéli jószágát oda ki birhassa, de magát ne subjiaciálja az erdéli fejedelemségnek; ez az oka, hogy jó válasza nem lehetett ez ideig! Ezeket Kgd ha megizeni avagy írja neki, nem bánom, értse a barátom okát dolgának; ezután is valamig be nem jó debito more nem requirál, soha az én életemben állapotját nem consequálja Erdélben. Külömben kellene az dologhoz fogni, ha az mi atyafiságunkban akarna részesülni. Ez egy dologról ezeket akarám Kgdnek írni. Et foeliciter valeat. Ex Maros-Ujvár die 16. Julii 1617.

Benevolus affinis

G. Bethlen m. p.

Kgd meghitt emberivel is közölje ez én irásomat ez dologról vegye azonnal is censuráját. Én inkább javallanám Király Györgynök.

Külczim: Spectabili ac magco dno Francisco Rhédei, equiti aurato, comiti comitatus Bihoriensis, consiliario arcisque ac praesidii nostri Váradensis capitaneo supremo affini nobis honorando.

(Eredetije*) Bethlen Gábor saját kezével a m.-vásárhelyi Teleki ltárban.)

Kendy e közben Bethlent is megtalálta levelével, s ez által sikerült őt megengesztelnie. Ha meggyőződhetnék — írta Rhédeynek aug. 1-éről — hogy megtérése őszinte, szívből beleegyeznek, „mert ha igazán akarná az kengyelt nyomni, hazájának sokat szolgálhatna eszével“, s a családnak nagy támasza lehetne. Egyelőre hogy ereszkedjék vele egyezkedésbe — ő ki fogja próbálni, hogy mennyire lehet benne bizoni.

Úgy látszik azonban a próbát nem állotta ki. A házasságból nem lett semmi. Kendy István 1618 május 9-én Boldogkő-Váralyán megesküdött Palocsay Horváth Annával, a Bithory Gábor özvegyével, egy kövér és csunya, de igen gazdag asszonnyal, s a Bánffy kisasszonyt 1619 jan. 27-én elvette a fejedelem kamarása, Rhédey Pál.

Közli: *Szilágyi Sándor.*

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1881. ápr. 15-én.

— Husvét szép ünnepén, midőn a jelek szerint a keresztény világgal együtt a természet is új életre ébredése ünnepét ülendő, Istentől minden olvasónk számára a megelégedés, a békeesség s vallásos öröm áldásáért esdeklünk s kérjük Istent, hogy ez esdeklésünket hallgassa meg!

— Közlegő egyházkerületi közgyűlésünk legfontosabb teendőinek egyikét a tömeges tanárválasztás fogja képezni. A nagy-onyedi tanodához egy, a marosvásárhelyihez egy, a sepsi-szt.-györgyihez kettő, a szászvárosihoz egy, összesen öt tanár lesz választandó. Valószínű, hogy pályázó lesz feles számmal, de hogy azok közül kik lesznek méltók arra, hogy választottakká legyenek? a jövőendő nagy kérdése. Vajha a méltókban se lenne fogyatkozás.

— Az egyházkerületi bizottság, mely m.-vásárhelyi főtanodánk vagyoni és szellemi állapotát megvizsgálandó — mint közelebről jelzők — a helyszínére kiszállott, vizsgálata nyomán azon örvendetes meggyőződésre jutott, hogy nevezett főtanodánknál az anyagi előhaladás s szellemi gyarapodás szembeüthet. Csakhogy regisztrálhatunk valami jó hirt is, a sok rosz között!

— A gróf Bethlen és gr. Lázár családok gyászba öltöztek. Néhai gr. Bethlen Jánosunknak egyik nagy reményű fia, gr. Lázár Miklósnak, a jeles történetbuvárnak veje, ifj. gr. Bethlen János hosszas szenvedés után, életének alig 38-ik évében f. hó 12-én Kolozsvárt elhunyt. Szétfoszlott édes álmok, tört remények szálltak alá a kora sirba s felette fiatal özvegy és árván maradt kisdedek bánata viraszt fön. Legyen könnyű neki a föld!

— A „Hit Temploma“ czim alatt jelent meg a fáradságtalan munkásságú s egyházi téren kiváló érdemű Könyves Tóth Kálmán tollából egy becses gyűjtemény, a nagy hírű Spurgeon egyházi szonoklataiból magyarrá szabadonátolgozva. A vastag kötetre terjedő gyűjtemény ára 1 frt. 80 kr., kapható szerzőnél (Laczháza, Pestmegye). Kötelességünknek tartandjuk bővebb méltatását, addig is paptársaink kiváló figyelmébe ajánljuk.

— Iskolai takarékpénztárak a lefolyt márczius hónapban Weisz Bernát kir. tanácsos értesítése szerint 22 iskolában állítottak fel ismét. U. m. A b a ú j - S z á n t ó n á g.

*) Ugyanott egy 1740 aug. 16-án a királyi cancellaria két jegyzője által hitelesített másolatban is megvan.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznál az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.

ev, kezeli: Hajtmánszrey Lajos, Bardócson, kezeli: Gáspár László, Beregszászon négy. polg. iskola, kezeli: Szkonyák Gusztáv, Csabrendeken, kezeli: Gosztonyi József, Füleken, kez.: Jancsó István, Gyergyó-Ditrón, kezelik: Ringú Mihály, Tóth Mihály, Varga János, Fejed György, Eötvös Imre, Küzmös Róza, Medgyes-Kis-Somlyón, kezeli: Rózsa János, Horthiban: kez.: Záborszky Gyula, Közép-Ajtán, kez.: Veres Károly, Molnár Albert, Nagy-Ajtán kez.: Boda Sámuel, Nagy-Bardócsonban, kez.: Bocz Péter, Zsigmond Béla, Nyiregyházán, kez.: László János, Olasztelken, kez.: Bartalis József, Széken, kez.: Bencze Károly, Székesfehérvárt 9 és 10 leányoszt., kezeli: Hauptman Anna, oszt., Angeli József, Szikszón, kezeli: Friedl József, Tisza-Esztáron, kez.: Kovács István, Tardosinban: k.: Kellerman Ignác, Turóc-Szent-Mártonban, k.: Nagy István, Veszprémben, k. Krausz Jakab. E szerint szaporodás 22, s így van jelenleg hazánkban 254 iskolai takarékpénztár.

— Tábornszky és Parsch nemzeti zeneműkereskedésében Budapesten megjelent „Rocócó.“ Ballet, zongorára két kézre. Ára 1 frt. 50 kr.

HIVATALOS RÉSZ.

587—1881.

Pályázat.

A marosvásárhelyi ev. ref. kollegium főgymnasiumában az ürességbe jött mennyiség-természettani rendes tanszékre ezennel pályázat nyitattik.

E tanszékhez kötött évi rendes javajalom: 1200 frt. és 300 frt szálláspenz. A pályázók életkorukat, vallásukat, eddigi szolgálataikat, erkölcsi viseletüket és az illető tudományszakra képesítettségüket szabályszerűen igazolni tartoznak. Kérvényeiket folyó évi május 10-ig bezárólag az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó ig. tanácsának alólirt elnökéhez közvetlenül nyujtsák be. Az állomás a következő tanév elején, folyó évi szeptember 1-én, elfoglalandó.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsától

Kolozsvárt, 1881 április 10-én.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.
Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

560—1881.

Pályázat.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó ig. tanácsa a nagy-onyedi Bethlen-kollegium főgymnasiumában a philosophia és classica literatura egyesített tanszékére ezennel pályázatot hirdet a következő évi javadalma-zással: 1350 frt. (egyezerháromszázötven frt.) pénzfizetés-sel. A pénzfizetés öt évenként 50 frt.-tal emelkedik 250 frt. összegig.

A pályázók életkorukat, vallásukat, eddigi szolgálataikat, erkölcsi viseletüket és az illető tudományszakra képesítettségüket szabályszerűen igazolni tartoznak. Kérvényeiket folyó év május 10-ig bezárólag az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató tanácsának alólirt elnökéhez közvetlenül nyujtsák be. Az állomás a következő tanév elején, folyó évi szeptember 1-én, elfoglalandó.

Az erdélyi ev. ref. egyh. ker. áll. ig. tanácsától
Kolozsvárt, 1881 április 12.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.
Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldé-
ménynek czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivata-

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félve 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: A deficit. — Özvegy-árva gyámintézeteink. (Folytatás.) — Esperesi jelentés. (A sz.-szolnoki ev. ref. egyház-megye folyó évi 3-án kezdődőleg tartott tisztújító közgyűlése elé terjesztette Nagy László h. esperes.) — Az áll. ig. tanács r. üléséből. r. t. — Kimutatása az 1880 évi államsegélyből részesedő egyházközségeknek és egyéneknek. — Külföldi szemle. — Irodalom. — Különfélek.

A DEFICIT.

Kolozsvárt, 1881. ápr. 22-én.

Csak egyszáz forint, de mégis csak deficit az, a mit az igazgató tanács megkezdett, a midőn az 1880 évi államsegély kiosztásra rendelt 800 frt.-nyi részét a feles számú folyamodók és valóban segélyre szorultak között nem birta másként arányosítani, minthogy 100 frt.-tot még ez összegben felül előlegezett az idej segélyből, mely a törvényhozás intézkedése nyomán úgy is nagyobb lesz az avál az öt százalékkal, melyet több év óta visszatartott, amúgy sem valami bőven kimért államsegélyi jutalékunkból.

Egyes autonom testületeink, fájdalom, eddig is ismerték ezt a modern korbéli betegséget, a deficitet; de maga az egyházkerület mind eddig megbirta magát e ragálytól óvni, s ez az első eset, hogy a segítség jöszándéka s az osztalék némi javulásának biztos kilátása rávitte az ig. tanácsot ennek az ominosus expediensnek a megkísérlésére.

Bármily csekély legyen aránylag az összeg, maga a dolog megérdemli, hogy egy perczig megállapodjunk nála, mert ez a lejtő, köztudomás szerint, olyan sikamos és meredek, hogy legtöbbször nem ott áll meg az ember rajta, hol eleve gondolta, vagy akarta volna.

A melegség ugyan teljesen kielégítő. Midőn az ig. tanács előtt 150—200 folyamodás fekszik, melyek összesen 25—30,000 frt.-ról szólnak, s melyeket a fölajánló egyházmegyék sem tudnak 20—25,000 frt.-nál alább szállítani, holott a 6800 frt. kérésselbetlen szigorral követeli a valóságos krajczároskodást; midőn a folyamodványok annyi és annyi valódi s elrémítő szegénységet, halaszthatatlan, szükséges javítást tárnak föl; midőn romba dőltek templomok, pajtaszerű iskolák, adósságokkal terhelt üres két kulcsú ládák, elrendelt executiok, földrengés, árviz,

eső, szárazság sujtotta, vagy elaggott, terhes csiládú, beteg, kicsiny fizetésű egyházi szolgák esdenek segélyért: bizony inkább azon lehet csodálkozni, hogy nem régen kezdődött a deficit s nem nagyobb most is.

S mégis, bár elfacsarodik az ember szive, e folyamodványok adatai hallattára, s a kényszerűség parancs-zavára, melyet a „nem lehet“ hangoztat, sem nőnie, sem állandósúlnia nem szabad e deficitnek, — holott látjuk tisztán, hogy a szükségek állandóan öregbednek.

S mi e bajból csak egyetlen szabadulást látunk — a domestica cassa minél gyorsabb és teljesebb megalapítását. Volna ugyan még egy másik út is: a visitorok, ha megtennék kötelességöket, s akkor persvadeálnák, kényszeritenék az autonom testületeket a bajok elhárítására, mikor a szakadás még csekély, s így kevéssel pótolható — felényi romlást olvashatnánk ki a folyamodványokból. P. o. ha a marosi esperes nem most jajdulna föl az „Ellenzék“-ben, hogy egyházmegyéje egyik községét az évi tanítói nyugdíjilletéért exequalják, hanem miudjárt az első évben lépett volna föl s tette volna meg a kötelességszerű intézkedést, talán elvesztette volna a kedvező szép alkalmat az oppositora, de megmentette volna az egyházközséget az executiotól. De miután a visitatioktól, mint látjuk, minél kevesebbet várhatni, az egyetlen mentő mód-ként a domestica marad.

Közszükségeink ezer és ezer ága-boga kiáltva-kiált felénk, s nemcsak az államsegélyért való folyamodások nyomasztó tárgyalása évenként, hanem úgy szólván minden igazgató tanácsi ülés újabb és újabb sebet tár elénk. A ki figyelemmel kíséri e gyűlésekről szóló tudósításokat, láthatja hányfelől hangzik a segélykiáltás, s mennyiszor törik meg a segítő szándék az erőtelenségen. Domesticánk még csak csiráiban van — mi az, ennyi szükséghez képest ötvenezer forintnyi tőke! — s már is kénytelenek vagyunk igénybe venni, ha nem akarjuk a romokat szaporodva látni.

Vajha ez a 100 forintnyi deficit fölhivná a közfigyelmet a domesticára is, vajha az újan meginduló gyűjtés több sikerrel folya, mint a most lefolyt cycusbeli, hogy ne váljék a 100 forint ezerekké, hogy ne legyen a finansziális deficitből morális deficit és a végén krída...

ÖZVEGY-ÁRVA GYÁMINTEZETEINK.

Marosi egyházmegye, 1881 ápril 19.
(Folytatás.)

Valamint nem az egyházkerületi köztörvény idézte elő az „abnormis állapotokat“, melyet Senior fölemlít, hanem az sz i lelkész, ki a 2000 frt. évi papi jövedelemnek a törvény tiszta szavai szerint a gyámintézetnek „fizetendő“ részét is, törvény ellenére, magának akarta elvenni, s két évi harcz után sem ábrándult ki „abnormis állapotából“. „Ha ez a lelkész a múlt év végén meghalt volna“, törvény szerint kapott volna özvegye az egyházközségtől, a lakáson kívül, egy egész félévi fizetést, egy egész évi papi jövedelem felerészét, összesen 2000 frt.-tot és a 400 frt.-ra is a két gyámintézettől bizonyos évi járulékot. Miután pedig férje nem fizetett, sőt az őt nem illető részt is eltaroztatta, ha az egyházmegye, a törvényre támaszkodva, kamatostól letaroztatta volna özvegyi illetékéből az 1000 frt.-tot, s a két gyámintézet is hasonlóan tett volna 400 frt.-jával: ki helyezte volna az ártatlan özvegyet ez „abnormis állapotba?“ A törvény-é? vagy épen férje? Én azt hiszem, ez utóbbi.

Ha azon ifjú paptársak, kik ily állomásra léptek, ezt eszközbe vették volna hivatalba lépésük reggelén; és az elődeik özvegyével és árváival osztozott paptársak példájára nem nyultak volna az „első évi fizetés másik felerészé“-hez, mely nem nekik volt „fizetendő“, hanem egyházközségeiknél hagyják és utalják illető helyére, ma egyikök sem mondaná a törvényt „a gyűlés 12-ik órájában“ alkotottnak, s mindenik nyugodtan ebédelne a nap 12-ik órájában.

Egészen más azon 3, 6, 10, 25 százalék, s többnyire $\frac{1}{6}$ fizetés, melyekre, mint alaptételekre, vannak fektetve egyházmegyei gyámintézeteink, az egyházmegyék különböző nézetei, viszonyai, megállapodásai s ezek alapján alkotott és megerősített szabályaik szerint. Ezek az illető intézeteknek létalapjai, nem esetleges, hanem rendes bevételei, sőt mivel a részvény mindeniknél részint csokély, részint ideiglenes, több egyházmegyében évi osztalék tárgya. Ezek után már várhat, várnia kell minden paptársnak egyházmegyéje gyámintézetétől utódai részére megfelelő illetéket. Ha mindenik egyházmegye szem előtt tartja a főtiszteletű püspök úr eljárását, ki oly lelkiismeretes pontossággal ügyel a központi gyámintézet ügyeire, fáradhatlan buzgalommal kezeli pénzeit, követi főiskoláink tanárai példáját, kik csendesen, zúgolódás nélkül, pontosan fizetik, egyik egyházmegyénknél sem kisebb évi illetékeiket, kik oly pontosan kezelik és oly szépen gyarapítják gyámintézeti pénztárukat a várakzás egyik egyházmegyében sem lesz hiában való.

Ez a különbség alapján, lényegében és következményeiben a két fizetés között, melyet Senior vagy nem vett figyelembe, vagy legalább cikkében föltüntetni elmulasztott.

Gondolatom szerint ezen különbséget vette figyelembe a múlt évi e. k. közgyűlés is, midőn a kolos-kalotai egyházmegye indítványát 53 sz. alatt elfogadta és általánosan kötelező törvénynyé tette, azaz kimondotta, hogy az elődje

özvegyével és árváival osztozó pap ugyanazon egyházmegyében új állomása évi fizetéséből csak annyival kapjon kevesebbet, a mennyi az elhaltakori állomásról, utódja hivataloskodása első évében, özvegyének és árváinak „fizetendő“; az elődjek özvegyével és árváival újabb állomásainkon is osztozni köteles papokra pedig nem terjesztette ki e kedvezményt, hogy minden özvegy és árva egészen vegye annak kétszeresét, mivel néhai férje, illetőleg atyja, hivataloskodása első évében, az egész jövedelemnél kevesebbet kapott.

Azonban teljes tisztelettel ki kell mondanom azon meggyőződésemet, miszerint: ha való, a mit olvashatni e tisztelt lapok idei 9-ik számában „Az áll. ig. tanács üléséből“:

„A marosi egyházmegye özvegy-árvai gyámintézetének felügyelő bizottsága . felküldi gyámintézete szabályait. Az egyházk. közgyűléshez ajánlat tétetik az illető gyámintézet alapszabályainak olytén módosítása végett, hogy azon papok, kik özvegy és árvával nem osztozva, kötelesek évi fizetésök felerészét a gyámintézeti pénztárba befizetni, ezen túl egy évi fizetésök hatodrésznének befizetése alól földoztassanak“,

a mélt. áll. ig. tanács figyelmét ezen különbség kikerülte.

Ugyan, ha ez ajánlat az e. ker. közgyűlés elé terjesztetnék s elfogadtatnék, nem volna-é lehetséges, hogy — miként a szilági egyházmegye 1866-ban — valamelyik egyházmegye, közvetlen a következő egyházkerületi közgyűlésen, „a jog és méltányosság szempontjából“, indítványozná, miszerint azon papok, kik özvegy és árvával osztoztak, ezután egy évi fizetésök hatodrésznének befizetése alól oldoztassanak fel. És ez indítványt, a történt előzmények után, lehetne-é el nem fogadni? s ha elfogadtatnék, nem lenne-é a marosi s általában mindenik egyházmegyei gyámintézet alapján megengedve, előmenetelében megakadályozva?

Vagy ugyan „a jog és méltányosság szempontjából“ más egyházmegye nem indítványozhatná-é, hogy azon papoknak, kik elődeik özvegyével és árváival nem osztoztak s egy évi fizetésök egyhatodának az özvegy-árva gyámintézetbe befizetése alól földoztattak, özvegy-árvái a kegyév javadalmában, egyhatoda hiában, részesíttessenek, az egyhatod szolgáltatassék be a gyámintézet pénztárába. Ez indítványt is a történt előzményből és indokokból meg lehetne-é tagadni? s ha elfogadtatnék, nem az történnék-é, mit egyik tisztelt barátom, éppen e lapok terén, e szavakkal fejezett ki: „kiméljük az új pap megevdőjét, s elveszük özvegy-árvái betevőjét.“

(Vége következik.)

ESPERESI JELENTÉS.

(A sz.-szolnoki ev. ref. egyházmegye folyó évi ápril 3-án kezdődőleg tartott tisztújító közgyűlése elé terjesztette Nagy László h. esperes.)

Nagytitiszteletű e. m. közgyűlés!

Midőn az e. m. szervezeti szabályok 4-ik fejezet c) pontja által előírt kötelességemnek eleget teendő vagyok,

félek, hogy avatatlan kezem nem fog mindenütt biztos ecsetvonásokat találni, s a legjobb akarat mellett is csak halvány képben mutathatom fel az egyházmegye vallás-erkölcsi, szellemi és anyagi képét. Ugyanazért előre is kérem a n. t. közgyűlés szives elnézését, s ha ezt megnyerem, viszonzásul ígérem, hogy a tények és viszonyok egyszerű előadásával igyekszem lekötni a közgyűlés nagyrabecsült figyelmét s teljességgel nem kívánom fárasztani a nagy szölmök rongy bársonyával.

Öt nap előtt éppen fél esztendeje múlt, hogy n. t. Szabó Pál esperes afa őszi közgyűlésünket megnyitó beszédében azon — fájdalom arczáról könnyen olvasható — nyilatkozattal lepte meg közgyűlésünket, hogy megrongált egészségi állapota miatt egy időre kénytelen az esperesi hivatal vezetésétől visszavonulni, skérte a közgyűlést, hogy a törvény értelmében csekély személyemmel helyettesítse. A közgyűlés sajnálattal értesült ezen kényszerült — habár nem végleges — visszavonulásról, s a törvény alapján és értelmében engem, mint akkori főjegyzőt ültetett az elnöki székbe, s kezembe adván az ügyek vezetését, ez intézkedéséről értesítette az illetékes főhatóságot.

A helyettesítő közgyűlést követő három hétre szeretném a feledés áthathatatlan sötét fátyolát borítani, de mert amaz idő jelenségei sokak előtt talányosak voltak, nem elfátyolozni, de sőt a legtisztább világosságba helyezni kötelességemnek tartom.

Én azon nézetben lévén, hogy az egyházmegye a törvény alapján járt el a helyettesítéssel: az elnöki szék elfoglalásával kezembe vettem az egyházmegye összes ügyeinek vezetését. A n. t. esperes úr pedig azt vélvén, hogy be kell várnia a főtisztelőt püspök és mlts. ig. tanács jóváhagyását: tovább folytatta intézkedéseit. És így a sz. szolnoki ref. egyházmegye erkölcsi testének egyszerre két kormányzó feje volt. Első voltam, ki e visszásság ellen föl szólaltam, kijelentvén, hogy a felelősséggel járó helyettesítést nem teljesíthetem. Eljárásomban csak azon aggodalom vezetett, hogy ha fölfogásom szerint jogos téren állván, folytatom működésemet, ezen nagy terjedelmű egyházmegyében a rend és jó közigazgatás ügye veszélyeztetve lesz. Ámde a nagytisztelőt esperes úr értesítvén, hogy a nyugalomra komolyan szüksége van, kijelentette, hogy a felső jóváhagyást többé nem várja és a hivatalos pecsétet múlt év október 22-én hozzám küldvén, a kétfejűség teljesen megszűnt. Ezen időtől kezdve a felelősség teljes tudatával magam vezettem az ügyeket. Levelezéseink, mint jelentésem csatolmányai bárki által megtekinthetők.

Arról biztosíthatom a n. t. e. m. közgyűlést, hogy mindketten jóhiszeműleg jártunk el, s hogy az egyházmegyére e miatt semmi hátrány nem háramlott, legfőleg azon következménye lett, hogy az e. m. két főhivatalnok között egy 15 éves benső baráti összeköttetésben gyökerezett viszony, igen rövid időre, kissé meglazult.

Ezen fölvilágosítással tartoztam az egyházmegye fejének s talán egy kissé önmagamnak is.

* * *

És most áttérek a lefolyt események okmányszerű előadására, kezdvén ott, a hová összefolynak az egyházkerület kormányzásának minden szálai: a püspök és ig. tanács egyházmegyénkre kiható intézkedéseiben.

Főpásztorunktól 18 leiratot vettem, melyek mindenkében szabályszerűen eljártam. Mindazáltal kötelességemnek tartom ezek némelyikére föl hívni az e. m. közgyűlés figyelmét. Jelesen:

Múlt évi 1204 sz. a. $\left(\frac{152-1880}{E. H. Sz.}\right)$ midőn elrendeli, közgyűlésünk fölterjesztése alapján, a közkeresetet azon fontos elvi megjegyzést teszi: „Nyomozatot rendelhet el ugyan az esperes, mint az e. m. más hatósága is; de a nyomozat elbírálása és ennek következtében a határozat, eshetőleg ítélet kimondása, a törvényszék teendője.“ N. t. e. m. közgyűlés! fegyelmi törvényünk igaz, hogy még csak javaslat alakjában van, s annak megalkotását a convent, vagy zsinattól várja egyházkerületünk is. Eddigél minden egyházmegye a nála kifejtett praxis szerint járt el. Addig is azonban, míg fegyelmi ügyeinkben törvény sinormértéke szerint járhatnánk el, ez elvi útásítás helyes irányadóul szolgálhat.

(Folytatása következik.)

AZ ÁLL. IG. TANÁCS R. ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvárt, 1881 ápr. 18.

Jelen voltak: főtiszt. Nagy Péter püspök, mint elnök, br. Bánffy Dániel, br. Bánffy Albert, Szász Béla, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Jenei Viktor, Parádi Kálmán, Bodor Antal titkár, Deák József pénztárnok, Szabó Ádám számvevő, Balogh György ügyvéd.

Az elnök jelenti, hogy miután az árpástói egyházközség a részére f. évi 216 ig. tan. sz. a. megszavazott 3700 frt. kölcsönösszeg fölvetelére megállapított föltételeknek eleget tett, a kölcsönt elnöki útalványra kiszolgáltatta; kéri intézkedését tudomásul venni és ideiglenes útalványát egy végleges útalvánnyal kiczereltetni. Ugyancsak utólagos helybenhagyás végett bejelenti az elnök, hogy a m.-vásárhelyi ref. kollegiumi előjáróság fölterjesztése alapján kiiratta a néhai Mentovich Ferencz halála által két évvel ezelőtt ürességbe jött mennyiség-természettani tanszékre, nemkülönben a n.-enyedi kolleg. előjáróság kérése alapján a néhai Mihályi Károly halálával megüresedett philosophiai és classica-literaturai egyesített tanszékre közzétette a pályázatot a magyar ref. egyház négy keblilapjában. A tett elnöki intézkedések jóváhagyó tudomásul vétetnek, s a titkár útásittatik az árpástói kölcsönügyben kiadott ideiglenes útalványnak egy véglegessel leendő kicserelésére.

Kondor Endre megnyervén a másodbiróság előtt a hadadi egyházközség ellen folytatott perét, az illető egyházközséget f. évi ápr. 28-ára kitzűzött, 2130 frt. erejű végrehajtás fenyegeti. Balogh György egyházkerületi ügyvéd Zilahra küldetik a végett, hogy átvegye a pervívó ügyvédtől az összes periratokat és ott helyt megkészítse s be-terjeszse a föllebbezést a legfőbb törvényszékhez.

*

A titkár bemutatja és referálja az ülésen kívül elnökileg ellátott 47 ügyet. Tudomásul vétetvén, helybenhagyattak.

A kinevezett bizottság beadja az 1880 évi államségély kiosztására vonatkozó jelentését, mely szerint kiosztandó 6900 frt; 100 frt. a jövő évi segély terhére esvén. Ig. ténacs a bizottság jelentését magáévá tette, s kiosztását az alább közlött kimutatás értelmében elhatározta.

Tókos Sándor gyulafehérvári esperes fölterjesztése alapján helybenhagyatik a benedeki egyházközség malmának javítására vonatkozó terv és költségvetés, úgyszintén helybenhagyatik a főt. püspök betérjesztése alapján a boros-bocsárdi püspöki jószágon lévő lak kijavítására vonatkozó terv és költségvetés, a szükségelt 694 frt. a püspöki alaptól kiutaltatván.

r. t.

KIMUTATÁSA

az 1880 évi államségélyből részesedő egyházközségeknek és egyéneknek.

I. V. hunyad-zarándi egyházmegye.

1. A harói egyházközség temploma és tornya kiigazítására (takarékpénztárilag kezelendő). 100 frt. — kr.
  2. A kéméndi egyházközség temploma kiigazítására 100 frt. — kr.
  3. Fábri József ö.-boldogfalvi lelkész a petrozsényi egyházközségbe beszoigálásért (rendszeresített) 50 frt. — kr.
  4. Nagy Imre n.-rápolti tanító (rendszeresített segély) 40 frt. — kr.
  5. Jakab Dénes bácsi lelkész a piskii iskolában vallás-tanításért 30 frt. — kr.
  6. Jánosi József alpestesi kántor, csekély fizetésű régi szolga. 20 frt. — kr.
- Összesen: 340 frt. — kr.

II. Gyula-fehérvári egyházmegye.

1. A vingárdi egyházközség (a templom kiigazítására már kiutalt 110 frt. visszatérítendő belőle) 210 frt. — kr.
  2. Gruzda Domokos tövisi lelkész (rendszeresített segély) 70 frt. — kr.
  3. Székely László tövisi tanító (rendszeresített segély) 30 frt. — kr.
- Összesen: 310 frt. — kr.

III. N.-enyedi egyházmegye.

1. Az istvánházi egyházközség templomépítésre 100 frt. — kr.
  2. A m.-n.-csáni egyházközség iskolaházépítésre 100 frt. — kr.
  3. A turi egyházközség adósságai törlesztésére 50 frt. — kr.
  4. Téglás István csombordi lelkész, elbetegedett, csekély fizetésű, régi szolga. 50 frt. — kr.
- Összesen: 300 frt. — kr.

IV. Kolozskalotai egyházmegye.

1. A zsoboki egyházközség templomépítésből származott adósságai törlesztésére 100 frt. — kr.
  2. A patai egyházközség temploma kiigazítására 80 frt. — kr.
  3. Balázs István a.-járai lelkész (rendszeresített segély) 70 frt. — kr.
  4. Domján János kajántói lelkész csekély fizetése pótlásául 30 frt. — kr.
  5. Antal György kis-petrii r. tanító csekély fizetése pótlásául 15 frt. — kr.
  6. Tulogdi István m.-bikali r. tanító csekély fizetése pótlásául 15 frt. — kr.
  7. Kálmán István egeresi r. tanító csekély fizetése pótlásául 15 frt. — kr.
  8. A kajántói tanítói állomás csekély fizetése pótlásául 25 frt. — kr.
  9. Dévai Mihály bábonyi lévita csekély fizetése pótlásául 15 frt. — kr.
  10. Sebestyén János nyug. lelkész (minden fizetés nélkül nyugalmazott agg) 10 frt. — kr.
  11. A györgyfalvi iskola tanítói állomás (az előlegesen kiutalt összeg visszahelyezéséül) 50 frt. — kr.
- Összesen: 425 frt. — kr.

V. Szilágyszolnoki egyházmegye.

1. Az egeresi egyházközség templomépítésre (takarékpénztárilag kezelendő) 100 frt. — kr.
  2. A sülelmedi egyházközség temploma kiigazítására 100 frt. — kr.
  3. A sülelmed-czikói lelkészi állomás (rendszeresített segély) 100 frt. — kr.
  4. A sülelmed-czikói tanítói állomás (rendszeresített segély) 40 frt. — kr.
  5. A sz.-valkóra beszoigáló lelkész (takarékpénztárilag kezelendő) 50 frt. — kr.
  6. Juhász Mihály böösházi lelkész egyszersmindenkorra 20 frt. — kr.
  7. Molnár Miklós egerházi tanító (csekély fizetésű, nagy családdal) 20 frt. — kr.
- Összesen: 430 frt. — kr.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Edinburgi levelezőnk 1881 ápr. 13-iki kelettel a következőket írja:

Tegnap tartatott meg a skót egyháznak félévenként ismétlődni szokott zsinata Glasgowban. Új moderátorrá Mr. Gilbert J. választatott.

Dr. Johnstone a gyűlés elé terjesztett jelentésben föl hívja a committee figyelmét egy oly házassági esetre, mely tiltott fokon belül kötött, nevezetesen: egy elhalt feleségnek nőtestvérével, és kérdi a gyűlést: vajjon helybenhagyja-e ezt?

Mr. Hutton azon véleményben van, hogy az elhalt feleség testvérével kötött házasság nem ütközik a szt. irás

parancsaiba, hogy az nem sérti a házi békét, nem vezet erkölcstelenségre. Véleménye szerint a leviticus nem kárhoztatja az ilyen házasságot, kivéve azon esetet, a hol a feleség még életben van; az új-testamentomban sem találhatni helyet, melyben az ily házasságok tiltva lennének. E házassági kérdés nem tréfa tárgya. Ez oly kérdés, mely az ország lakói közül százaknak jólétére és boldogságára vonatkozik. Nincs kétség abban, hogy az ily házasságok rövid időn törvényesítettnek fognak, és hiszi, hogy a skót egyház nem tesz lépéseket az ily házasságok ellen. — Mr. Pagan az előtte szólóval egyetért. — Mr. Robert T. a Hutton által felsorolt érveket olyanoknak találja, melyek szerint a szóban forgó házasság sem a közérzülettel, sem Isten ígéjével ellentétben nem áll, tehát reményli, hogy a zsinat véleménye csak helyhenhagyó lehet e házasságra nézve. — Mr. Wallace oda nyilatkozik, hogy Mr. Hutton beszédéből kifolyólag jó lélekkel állíthatni fel olyan társulatot, mely hasonlítana a régi rómaiakéhoz, és teljesen föltagadja a házassággal. (Kialtások: gyalázat! oh!) A nép érzülete az ily házasságok ellen van. Ő sokszor tapasztalta és tanácsolta azoknak, a kik megnöcsültek és a kiknek sógornőjük is volt, hogy ezen rokonokat, ezen sógornőket csak a legkritikább esetben hívják meg magukhoz. (Gyalázat! oh!) — Dr. Story azt tanácsolja, hogy ezen kérdést illedelemmel és belátással tárgyalják, nem pedig pajkossággal. Az ő véleménye szerint is Hutton érvelése elég erős és meggyőző, mely szerint a zsidó törvény sem tiltotta el az ily házasságokat. — Mr. M'Naught kevéssé tartja az időt a kérdés hosszabb vitására. Ez csupán az egyház által hozható rendbe és nem kellene szélnek eresztetni. Az ország morális érzülete nem kiváltságos testületekben vagy parlamentben, hanem az egyházban található fel, és szóló azt is állítja, hogy az egyház erkölcsi érzülete az ily házasságok ellen nyilatkozik.

Szavazásra kerülván a sor: 40 szóval 33 ellen a kérdéses házassági ügy helybenhagyatott.

Ezenkívül több helyi érdekű ügy láttatott el.

B. I.

New-York államban 1.203,000 tagja van a római egyháznak, s így közel egyötöde az Egyesült-Államokban élő katolikusoknak. Van két érsek, 6 püspök, 993 lelkész és 175 papnövendék. Van közel 900 templom és kápolna, 100 felsőbb tanintézet és 270 felekezeti iskola 80,429 tanítvánnyal.

Az evangéliom kezd elterjedni **Delta szigetén** a négerek között is. Okrika nevű helyen templomot is építettek, és a hozzátartozók száma már 400. Egy falut, mely nem messze fekszik Bonnytól, a lakosok „Izrael földének“ nevezték, mivel egy bálvány sincs benne.

A basutokat 50 évvel ezelőtt miveletlen állapotban és nagy nyomorban találták a prot. missionariusok, de a múlt évben már volt közöttük 13 nagyobb és 70 kisebb térítő állomás, a melyek központjai a ker. isteni tiszteltnek és a kezdődő szervezkedésnek. Több mint 6000 benschülött teljesen keresztyónné lett, és 20—25 ezer azok

száma, a kik rendszeresen taníttatnak az evangéliomra. Az áttértéket annyira áthatotta a keresztyéni szellem, hogy a vasárnapot a legszigorúbban megtartják. Mintegy 600 font sterling (6000 frt.) értékű biblia osztatik szét az országban évenként. Mióta azonban egy háború tört ki, sok missioi épületet felégettek. A missionariusok maradtak, de csak azért, hogy sirjanak a rombolás felett, mely szellemi és vallásos munkájok eddig elérni sikerült eredményeit fenyegeti.

Ázsia. Az indiai főiskolák. Indiában három régiebb egyetem van, úgymint Madrasban, Calcuttában és Bombayban, a negyedik Lahorban 1877-ben nyitattott meg. Ez utóbbi skót minta szerint van szervezve, míg a régieknek saját-szerű organismusuk van: colleges-ek vannak hozzájuk kapcsolva, s a tanítás csak ezekben foly, míg magukban az universitásokban sem tanárok, sem hallgatók nincsenek, hanem csak fellow-k, tagok, minökké a kormány tanfőfiakat, tudósokat és magasabb állású tisztviselőket nevez ki. Ezen fellow-k összesége képezi a senatust, mely valóságos iskolai főhatóság. Ezen egyetemek állapítják meg úgy a felsőbb, mint a középiskolák számára a tanterveket s jelölik ki minden cursus számára a tankönyveket. A senatusok négy decanatusra oszlanak; az elsőhöz tartozik az egyetemmes tudás (angol nyelv, művészet), a másodikhoz a jogtudomány, a harmadikhoz az orvostudomány, a negyedikhez a mérnöki szak. Ezen decanatusok egyszersmind a legfelsőbb vizsgáló forumok. Az egyetemekhez kapcsolt tulajdonképeni tanintézetekbe, a kollegiumokba az vehető fel, a ki a matriculationalis vizsgálatot az egyetemre kiállotta. A tanulók egy házcsoportban együtt laknak és pedig mindenik külön szobában. Ebédlők, társalgó termeik, játszó udvaraik stb. közösek; az ebédlők tehenrággyával vannak behintve, hogy a hinduh vallási követelményeinek elég legyen téve. A butor kevés és egyszerű. Közös konyhájuk ép oly kevésbé van, mint házi kápolnájuk; a kasztok és secták tiltják e közösséget. Aránylag kevés európain, féleurópain, más hindukon és mohamedanuson kívül valamennyi kollegium-lakos a Brahman-kasztból való. A brahmánok többsége szigorúan vallásos szülőktől származik, kik fiokat nem tudományszomjból küldik iskolába, hanem azért, mert az angol kormány alatt ilyen műveltség és akadémiai gradus nélkül nincs kilátás magasabb hivatalra. E. Schlagintweit, ki most bocsát közre Indiáról egy nagy munkát, s kitől ez adatokat a „Z. f. d. h. U. D.“ átvette, azt mondja, hogy a vizsgálatok igen szigorúak. A kollegiumba való fölvételnél az aspiransok kétharmada bukik meg, akadémiai gradusokat alig fele nyer a kollegiatikusoknak. A szerző szerint a vizsgálatok e rossz eredménye a tanítás módjának tulajdonítandó; nagy súlyt helyeznek a formalis tudásra, a tankönyvek tartalmának el-sajátítására, ellenben az angolban való kiképzést elhanyagolják.

IRODALOM.

Könyvismertetés.

A keresztyén egyház történelme. Irta Wurga Lajos sárospataki theologiai tanár. I. köt. A reformatio előtti korszak. Sárospatak. 1880. 8. r. 529 l.

E terjedelmes munka elolvasása után alig s alig tudok szabadulni azon nyomasztó hatás alól, melyet a keresztyén egyház küzdelmeinek végigtekintése támasztott bennem. Nem csupán a világi, illetőleg politikai, hanem inkább a szellemi vajadások lebegnek szemem előtt. Azon vajadások, melyeknek közepette az értelem elhomályosul, helyébe a képzelődés lép, melynek alapján felekezetség támad. Bármi szent czélből és meggyőződésből történtek is az első keresztyének hitvitái, mégis fáj látni az egyház önmarczangolását, értelem nélküli, szenvedélyes küzdelmét. De van e küzdelemben vigasztaló is, mert meg-megcsillan benne az értelem, és szerzőnk nem mulasztja el soha a józanabbak és értelmesebbek eszméit, törekvéseit rokonszenves világitásba helyezni.

A mi e könyv felosztását illeti, általában véve nem tért el az eddigi felosztástól. Első időszak a ker. egyház alakulásától N. Constantinusig, mintegy 33—312-ig. 2-ik időszak N. Constantinustól N. Károlyig. 312—800-ig. 3-ik időszak N. Károlytól a reformatioig. 800—1517-ig.

A bevezetésben az egyház és egyháztörténelem fogalmáról, a ker. egyháztörténelem tárgyalási módjáról, kútforrásai és segédtudományairól, továbbá az egyháztörténelem osztályozásáról és irodalmáról szól a szerző. A hivatottak bizonyosan sok hasznát fogják venni az irodalmi rovatnak.

Az első időszak a történelmi előzmények leírásával kezdődik, mely igen ügyesen van összeállítva a legjelesebb írók művei után, de jegyzetei sem a könyv terjedelméhez nem illenek, sem azokhoz, a kiknek szánta művét a szerző. P. o. a római triumviratust, a római köztársaság utolsó hőseit s azt, hogy Octavianus mikép nyert Augustus címet, ki nem tudja? A római, görög és izrael nép tudományos, erkölcsi és vallási állapota is érdekesen van föl-tüntetve. Szóval a történelmi háttér kitűnő.

Ezek után azt vártam, hogy mintegy betetőzésül, mintegy providentialis jelenségül a Jézus Krisztust fogja föl-tüntetni a maga fenségében, magasztosságában, történelmi és vallási szempontból egyiránt.*) Ha valami pogány ember olvasná el e könyvet, azt hinné, hogy a szerző nem igen becsüli nagyra hite alapítóját, lelke megváltóját. Valóban csodálkoznunk kell a tárgyalásmód ezen fölfogásán. Egy fejezetet csak megérdemel talán idvezítőnk is a keresztyén egyház történelmében. Nem kell sajnálni azt az ismétlést, a mi bizonyosan bekövetkezik, ha a Jézus Krisztusról is és tanítványairól is szólnunk. Úgy veszem észre, hogy körültekintően is szükséges a Jézusi szellem ismételtetése.

A munka további részében kiterjeszkedik szerző a

*) De csalódtam. A Jézus Krisztusról külön fejezetben egy szót sem ír.

keresztyén egyház megalakulására, terjedésére, üldöztetésére, az egyházi alkotmány, egyházi élet és hittan kifejlődésére és jelenségeire, továbbá a hivatalos, illetőleg állami egyháztól eltérő nézetekre, reformtörekvésekre. Ezek azon főbb czimek, melyek alatt a keresztyén egyháztörténelem képét előnkbe tárja. Tárgyalásában elfogulatlan, szabadelvű. Személyes vonzalmát az egyes vélemények és személyek iránt, valamint dicsőítő vagy kárhóztató itéletét ezek fölött ritkán fejezi ki. Elmélkedésekbe nem bocsátkozik. A dolgokat magokat beszélteti, rendezi, csoportosítja. Az egész munka arányosan van beosztva. A jelentékenyebb személyekről és tárgyakról nem szól túlságosan sokat, vagy túlságosan keveset. Kiemelkedőbb részek azok, melyek az alexandriai iskoláról, a gnosticizmusról, Julianus Apostataról, Ariusról, Pelagius és Augustinusról, VII. Gergelyről és Wikliffe-ről szólnak stb. A világtörténelmi fonalat sehol sem ejti el, de némely helyen mégis nem terjeszkedik ki eléggé, vagy nem állítja elég élénken szembe az ellentéteket egyház és állam között. Ezt lehet észrevenni p. o. a keresztes hadjáratok leírásánál. Én legalább azt hiszem, hogy egyháztörténelemben mindig részletesebben lehet, sőt kell előadni a keresztes hadjáratokat, mint világtörténelemben. Továbbá, fölfogásom szerint, helyesebben tett volna szerző, ha egy fejezetben adja elé az összes keresztes hadjáratokat. Így egy képből láthatná az olvasó az egészet, s maradandóbb hatása volna, mint amugy elszórttan. Így válnék lehetségessé az is, hogy a hadjáratok végéhez csatolná az ember a következményeket s főleg hatásukat az egyházi életre. Indokolja fölfogásomat az is, hogy az egyháztörténelem bölcsészeti természetű, s a bölcsészeti tárgyalás mellett az időrendtől szabad eltérni.

A pápaság és császárság között folyt küzdelem elég részletesen van leírva, de az I. és II. Ottó s III. Henrik szereplése nem domborodik ki jelentősége arányában. VII. Gergely története kifogástalan. A küzdelem további folytatásában nincs kiemelve eléggé az olasz városi elem álláspontja a császársággal szemben; I. Frigyes császár legyőztetése alkalmával pedig a welfeké. II. Frigyesről (395 l.) azt mondja, hogy „a hosszú küzdelem után, melyet kora és a jövő kor érdekében a pápai zsarnoksággal vívott, legyőzetlenül pihent le sirjába.“ Ezt nem lehet állítani, hiszen ritkán maradt állam oly zilált állapotban, mint a II. Frigyesé, a ki sem kiátkoztatását, sem letétetését nem tudta megakadályozni a lyoni 1245-iki zsinaton. Inkább azt kellett volna kitüntetni, hogy e zsinat alkalmával erkölcsileg maradt győztes II. Frigyes. Ő nyújtotta a békejobbot IV. Inczének, ki nem fogadta el. Hiában kérték Inczét a francia király IX. Lajos s ennek felesége Berta. Incze hajthatatlan maradt, mert rideg célja volt a Frigyes erejét megtörni s családját kiirtani. Érdekes lett volna ide beszólni Franciaország, Anglia és Arragonia álláspontját, mint a melyek pápaellenesek voltak, de egyéb korlátot nem tudtak vetni Incze elé, csak azt, hogy nem fogadták be. Ide kellett volna igtatni azt az egy lappal hátrább tett kifejezést, hogy „a császárság porba volt tiporva“, s nyomban

utána tárgyalni a pápaellenes francia politikát. Ez a dolgok valódi rendje, s kár megzavarni azzal, hogy közbeszójuk a Hohenstaufen-ház kimúltát, IX. Lajos 2 kereszties hadjáratát, X. Gergely alatt a pápaválasztás szabályozását és a sicíliai vecsernyét. Még csak azt jegyzem meg, hogy szerzőnk beszél katecheták, hermeneuták, chiliasmus, deketismus, manichaeismus, nestorianis- és adoptianismusról, mielőtt megmondaná mi voltukat. Ezeket a theologusok mind jól ismerik, de a közönség nem. Azonban ezen segít a névés tárgymutató, mely útál azon helyekre, hol a könyvben részletes fölvilágosítást kaphatunk. Ilyenszerű, de már fontosabb hiba az, hogy kétszer van szó „a szellemi rokonság házassági akadályairól“, de sehol sem ad fölvilágosítást róla. Mi hát megmondjuk olvasóinknak, hogy szellemi rokonságban van az örökbe fogadó apa örökbe fogadott fiával, leányával.

Egyébiránt az egész munka széles látkörrel tanúskodik. Irálya egyszerű, mesterkéletlen, könnyen érthető; hosszabb mondatokban — tán a gyengébbek kedvéért — az alanyt ismételni szokta; egészen magyaros. Szerzőnk nagy és derék munkát végzett, mely méltán megérdemli az elismerést, s kívánjuk, hogy a hátralévő két kötetet szerencsésen fejezze be.

T. I.

* * *

Mulattató zsebkönyvtár czim alatt Buzárovits Gusztáv könyvkiadó Esztergomban egy igen figyelemreméltó vállalatot indított meg humoristikus irodalmunk gyarapítására. Előkelő humoristáink javarésze csoportosúl az életrevaló vállalat mellé, s elég lesz jellemzésül csak az eddig megjelent füzetek tartalmát is megemlíteni. Az első füzet Balázs Sándor, A mama tyukszeme czimű novelláját közli; a második Lauka Gusztáv, Az eltévedt csók czimű vig beszélyét hozza; a harmadik Eckstein Ernő egyik legkitünőbb humorisztikus elbeszélését tartalmazza Vörös Julcsa czimmal dr. Spinoza (dr. Ompolyi M. Ernő) valóban talpraesett átdolgozásában; a negyedik füzet Györffy Iván hírneves humorisztikus toasztzó Hat humoros toasztját mutatja be s az ötödik megint két humoros novelettet ad ki Lauka Gusztávtól. Egy agg legény viszontagságai s Herczeg Ugrikovics Mirkó czimmal. A következő füzetek hozzák Balázs Sándor, Lauka Gusztáv s több kiváló író humorisztikus novelláit, sőt Gvadányi József hírneves Rontó Páljának kiadását, Eckstein néhány nagybecsű novellájának átdolgozását s humorisztikus költemények gyűjteményét. A Mulattató Zsebkönyvtár irányát tehát mindezek után jellemeztük. Meg kell még említenünk, hogy a takaros kiállítás minden igénynek megfelel, s a külön is megrendelhető füzetek ára csak tíz krajczár. Tíz füzetre 1 frt. jával előfizetést is elfogad a kiadó. A jutányos és jóra való vállalatot őszintén ajánlhatjuk olvasóink szives figyelmébe.

* * *

„A közoktatás története Magyarországon a tizenharmadik században“ czimű terjedelmes műből, melyet Molnár Aladár írt, megjelent az első kötet. Hoz-

szas és szorgalmas levéltári kutatások eredménye e művelődés-történelmi munka, melynek az első fele közel negyven irre terjed. A középkori oktatásügy fejlődésének áttekintése után részletesen rajzolja a külföldi és hazai humanisták működését, továbbá a jezsuiták oktatási módját, a nagyszombati és kassai egyetem s más, a jezsuiták által vezetett intézeteket ismerteti, majd a kormány és a törvényhozás tevékenységét sorolja elő s utána a protestáns tanításügyet, a különféle liceumok s kollégiumok szervezetét, aztán a kegyesrendiek működését, végül az erdélyi oktatásügyet méltatja behatóan, sok helyütt a legapróbb részletekig. A nagyérdekű műhöz, mely Mária-Terezia sokat félremagyarázott korszakának művelődéséről nyújt képet, a szerző a bécsi udvari kabinet irattárát is használhatta a király különös kegyéből. A második kötet az év végén jelenik meg; az egész mű ára 6 forint.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1881. ápr. 23-án.

Nagy-baczoni
INCZE MIHÁLY

a kolozsvári ref. egyházközségnek, illetőleg egyházmegyének harminczkét hosszú éven át páratlan buzgalmú, kötelességei teljesítésében mindvégig hű, igaz és nemes szívű főgondnoka; az egyházkerület közügyeinek ismeretekben gazdag s önfeláldozásban mindig készséges munkása, legfőbb kormányzó testületének, az állandó igazgató tanácsnak, ismételt ízben megválasztott tagja, élete 78-ik évében f. hó 20-án szívszélhűdésben meghalt. Nem áldván meg őt a gondviselés családi élettel, szíve osztatlan szeretetetének melegével önként választotta családján, az ő egyházán csüngött, s e családjá őt viszont évtizedeken át olybá tekintette, úgy tisztelte s szeretete, mint jóltevő atyját, vezérét, patriarcháját. Pár évvel ezelőtt testi ereje hanyatlása okán a főgondnokságról lemondott, mely alkalomból az egyház őt, elévülhetlen hálája némi jeléül, tiszteletbeli főgondnokává választotta meg. Mint igazgató tanácsos azonban tovább is, az utolsó pillanatig, buzgón működött. Áldassék a derék, nemes, vallásos szívű férfiú emléke s példája buzditson másokat is, hogy szentelt nyomdokaiba lépjenek! Gyászjelentéseket adtak ki a hátramaradt rokonok, az állandó ig. tanács s a kolozsvári egyház keblü tanácsa. Az utóbbi így hangzik:

Az ev. ref. egyház keblü tanácsa a maga és az egész reformált egyház nevében meghatott szívvel jelenti, hogy 32 éven keresztül tényleges, két év óta tiszteletbeli főgondno-

ka, nyugalmazott volt fő kormányzó titkár: Nagy-Bacsoni Incze Mikály életének 78-ik évében, rövid betegség után, egy jobb hazába költözött. Egy vallásos, buzgó, kötelességénél többre törekvő, nemes szívű és emelkedett szellemű emberrel fogyott meg a kevesek száma. Előtte mindig a közcél lebegett, háttérbe szorítva egyéni vonzalmát. Kevéssel megelégedő, szerény és oly férfiú vala, ki felekezetének és hazájának szentelte egész életét, és a ki vallásos hitben tért meg atyáihoz. Nyugodjék csöndesen! Földi részei folyó hó 22-én d. u. 5 órakor fognak fapiacsori 4 sz. saját házából — rövid halotti könyörgés után — a köztemetőbe kísértetni. Kolozsvárt, április 21. 1881.

— Legfelsőbb kitüntetés. Ő Felsége a király Trefort Ágost vallás- és közoktatásügyi minisztert valóságos belső titkos tanácsossá nevezte ki.

— A kolozsvári egyetemi kör 1880-iki „Évkönyv”-ének adatai szeirnt a tagok száma 123, kiknek 67 hirlap áll rendelkezésükre; a tavalyi bevétel 1772 frt., a kiadás pedig 1477 frt. volt, és így az alapvagyon gyarapodott 294 frt.-tal.

— A következő sorok közlésére kértünk fel: „Értésemre esvén, hogy némely szakközlöny Spurgeon beszédeiből szintén közöl: remélem, hogy sem a szerkesztőség, sem a tisztelt fordítók nem akarják az írói tulajdonjogot megsérteni. Van szerencsém tehát nyilvánosságra hozni, hogy Spurgeon főtartotta a fordításjogot s azt magyar nyelvre reám ruházta át. Szabadjon remélnem, hogy lelkészársaim s a tisztelt szerkesztőségek tiszteletben tartandják e figyelmeztetés után a tulajdonjogot.” K.-Laczháza, 1881 ápr. 19. Könyves Tóth Kálmán.

— A pápa otthon. XIII. Leo korántsem mutatja magát annyit Róma utczáin, mint előde, IX. Pius. „Non è simpatico”, mondják a férfiak, „è troppo bruto” (nagyon rút) mondják a nők, s összehasonlítást vonnak közte s IX. Pius között, természetesen ez utóbbinak előnyére, a ki szeretetreméltó, kedves öreg úr volt. Persze a mostani pápa termete nem valami szép, s ezt ő maga is tudni látszik, mert kis termetét fejedelmi magatartással akarja emelni s a művészek, kik által az utóbbi hónapokban háromszor festette le magát, nagyon nehezen felelnek meg igényeinek. Hogy hogyan élt IX. Pius, azt mindenki tudta Rómában, Leo életmódjáról semmitsem hallani. Oka ennek egyszerűen abban rejlik, hogy amannak oly pontosan be volt osztva napirendje, akár csak egy óramű, míg Leonak semmi rend sincs életmódjában. A mint a szükség és munka kedve hozza magával, a szerint kel föl, későn vagy korán. Majd korán megy aludni, majd késő éjig dolgozik, nem egyszer íróasztalánál aludt el, s úgy vitte szolgája reggel az ágyba. Egyedül étkezik cabinetjében a fől szolgáló udvari hivatalnokokkal együtt. Az étkeztálak, miket délben hoznak, nem hagyják el a szobát, hanem a maradékot elteszik estére. Ebéd után a vatikán kertjében sétál, kocsija mellett folyton két nemesi testőrnek kell lovagolni. Ha egy jókora körutat tesz, rendszeren kiszáll, s azután gyalog sétál tovább. Ott, hol kiszállani szokott, külön remiset épített magának, bár a vatikáni istállók közvetlen közelébe

vannak. Azt akarja, hogy a kocsi és a lovak első intésére kéznél legyenek. E remise 20,000 lirájába került. Sétái alkalmával sokszor kertészkedéssel szokott foglalkozni, ását, növényeket helyeztet át más helyre, néha-néha a vatikán kertészenek nem kis kétségbeesésére. Legújabbán szőlőt ültetett a gyönyörű kertbe. Saját lakosztálya mellett egy külön magán irodát rendeztetett be, hol Monsignori Laurenzi és Boccali, pár nap óta pedig Vulpini titkos kamarás is dolgoznak. Ez utóbbit pompás latin irálya miatt alkalmazta itt a pápa. E három ember a pápának tulajdonképeni bizalmas titkárai, ezekkel dolgozik egész csendben-függetlenül a hivatalos államtitkári hivataltól s nem egyszer ennek háta mögött. Nem egyszer volt rá eset, hogy mikor az államtitkár a pápa elébe terjeszté a levelezéseket, mit az ő rendelkezésére vagy útasítása folytán dolgozott ki, a pápa e szavakkal szakítá félbe: „Már ezt elintéztém.”

— Egyetemeink a középkorban. Dr. Ábel Jenő, a „Történelmi társulat” egyik ülésén egy nagyérdékű értekezést olvasott fel „egyetemeinkről a középkorban.” Ezen főiskolákról, az ugynevezett studium generale-król, Ábel kutatásai számos eddig ismeretlen adatot hoztak napfényre, melyekből s szerző alapos conjecturáiból eléggé tiszta képet nyerünk róluk. A legrégebbi egyetemről, a veszprémiről valószínűnek tartja a szerző, hogy az a sz. István által alapított iskolából keletkezett, s egyetem III. Béla alatt lett belőle. Teljes virágzásban 1276 körül állott, de valószínű, hogy az Árpád-ház kihaltja után keletkezett zavarokban megszűnt. — Ennek pótlására alapította Nagy Lajos 1367-ben a pécsi egyetemet. Virágzását mutatja egyebek közt az is, hogy 1543 előtt mintegy 2000 hallgatója volt. — Zsigmond budai egyeteméről azt tartja a szerző, hogy azt a király valószínűleg nejének, Máriának, ösztönzésére alapította. Az alapító halála után megszűnt a gyorsan hírnévre emelkedett intézet. Helyébe a pozsonyi egyetem lépett, melyet Mátyás király kétségtelenül Vitéz János esztergomi érsek ösztönzésére alapított. A pápa engedélyező bullája szerint a főiskolának a bolognai mintájára kellett berendeztetnie. 1407-ben nyitották meg. Vitéz a legjobb tanerőket nyerte meg az intézet számára, minők voltak: Ilkusch Márton, Gattus János, Regiomontonus János, Krum-pach Lőrincz és Schricker Miklós. Vitéz halála után nem szűnt meg; de Mátyás, Budán akarván egy új, nagyszerű főiskolát állítani, kevesebbet gondolt vele; halála után aztán csakugyan végleg megszűnt. — Mátyás király budai egyeteme 1480 körül kezdett épülni. Tervezete nagyszerű volt. Valóban 40,000 tanulóra volt szánva. A roppant épületek elkészültéig, mire Heltai szerint száz év kellett volna, egy kisebbet emeltetett a király, melyben a tanítás tényleg folyt. Egyébiránt ez intézet működéséről nagyon keveset tudunk. A mohácsi szerencsétlenség ezt is megszüntette. Elpusztult a török dúlás alatt a pécsi egyetem is. Az egyetemek megszakadt működését már az új korban a nagy-szombati főiskola folytatta.

— A vadházasságok és az erkölcstelen élet akadályozása és meggátlása tárgyában, a nagyváradi gör. katolikus püspök és Kolozsmegye közönsége, tekintettel az említett visszaéléseknek a nagyváradi gör. kath. egyházmegye és Kolozsmegye területén aggasztó mérveket ütött elharpódzására, kérvényt intéztek a belügyminiszterhez, melyben hatályos kormányintézkedések foganatosítását kérelmezik.

— Hibáigazítás. A nagyenyedi Bethlen-főtanodánál betöltendő filosofiai s klassika literaturai tanszékre vonatkozó s lapunk közelebbi számában közölt pályázati hirdetésből tévedésből kimaradt, hogy a jelzett készpénzfizetésen kívül még 96 köbméter tűzifa s alkalmas szállás, esetleg szálláspénz is a javadalamhoz tartozik.